

ΤΙΜΗ 5€

ΤΕΥΧΟΣ 58 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

the books' journal

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΤΕΧΝΕΣ • ΙΔΕΕΣ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Δημοκρατία

Η δύναμη των πολλών

Το νέο κόμικς των Αλέκου Παπαδάτου-Αβραάμ Κάουα

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΗΛΙΑΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Έντγκαρ Ντόκτορου, ήθελα να σε γνωρίσω

ΚΑΡΟΛΙΝΑ ΜΕΡΜΗΓΚΑ

Η έρευνα στην Ελλάδα

ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΑΧΙΑΣ

Ο Κάλβος που κερδίσαμε

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ - ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Γκέοργκ Τρακλ: ο λεπουργός της οδύνης

ΜΑΡΙΝΑ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Κώστας Μητρόπουλος: επόπτης της γελοιογραφίας

ΚΩΣΤΗΣ Α. ΛΙΟΝΤΗΣ

Οι νέες εκλογές

ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ, Κ.Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΠΥΡΟΣ ΒΛΕΤΣΑΣ, ΠΑΝΟΣ ΚΑΖΑΚΟΣ, Π.Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ

Οι προϋποθέσεις της εθνικής υπέρβασης

ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Η έρευνα στην Ελλάδα: μια ανασκόπηση¹

Από τον ΘΑΝΑΣΗ ΜΑΧΙΑ

Η έρευνα και ο ερευνητικός χώρος στην Ελλάδα παρουσιάζει και παρουσιάζει τις ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες, που συνδέονται με τις διαχρονικές αναπτυξιακές στρεβλώσεις της χώρας. Η δομή του ερευνητικού χώρου αποτελείται από δύο διακριτούς πυλώνες (ΑΕΙ και Ερευνητικά Κέντρα) που (αντίθετα με λοιπές ανεπτυγμένες χώρες) αναπτύχθηκαν χωρίς να επικοινωνούν μεταξύ τους, ενώ μόλις τα τελευταία χρόνια αναζητούνται οι θεσμικοί τρόποι αποκατάστασης αυτής της επικοινωνίας. Οι συζητήσεις που διεξάγονται και οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόζονται, επιλέγουν την ευκολία της τεχνητής μεταφοράς προτύπων σε μια πλήρως διαφορετική ελληνική πραγματικότητα, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη τα πραγματικά δεδομένα, απαξιώνοντας ή εξωραίζοντας την πραγματικότητα, αντανακλώντας τις «εντυπώσεις» και τις πεποιθήσεις που έχει ο καθένας και σχεδόν πάντα τις στρεβλές εικόνες που έχει η ελληνική κοινωνία. Έτσι, ως συνήθως συμβαίνει στην Ελλάδα, οι συζητήσεις αποκτούν έντονα φονταμενταλιστικά χαρακτηριστικά: «έτσι είναι αφού έτσι πιστεύω».

Για να διερευνήσουμε την ανασύνθεση των σχέσεων μεταξύ των δύο πυλώνων της έρευνας είναι απαραίτητο, κατ' αρχήν, να ανατρέξουμε και να εξετάσουμε τα συστατικά τους στοιχεία, να προσδιορίσουμε τους ιδιαίτερους ρόλους που έχει ο καθένας και τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν στην Ελλάδα.

A. Χαρακτηριστικά των δύο πυλώνων της Δημόσιας Έρευνας

1. Πανεπιστήμια

Ο πρώτος πυλώνας, ο αρχαιότερος και ο πλέον γνωστός είναι προφανώς τα Πανεπιστήμια (ΑΕΙ). Τα ΑΕΙ παγκοσμίως έχουν εξ ορισμού, μια τριπλή διαφοροποίηση σε σχέση με τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης, που αποτελούν και τη βάση με την οποία κρίνονται και κατατάσσονται διεθνώς:

1. Τα ΑΕΙ οφείλουν να *μεταδίδουν* και όχι να διδάσκουν την γνώση.

Ο εκπαιδευτικός τους ρόλος εστιάζεται στο «πώς» επιτυγχάνεται η πρόσβαση στη γνώση και όχι να διδάξουν κάποια συγκεκριμένη ύλη, όπως οι άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης.

2. Σε αντίθεση με τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης, τα ΑΕΙ, οφείλουν να *παράγουν* την γνώση που μεταδίδουν. Ο ρόλος των ΑΕΙ δεν περιορίζεται στη διδασκαλία αλλά ταυτόχρονα, αν όχι κυρίαρχα, στη παραγωγή νέας γνώσης και στην δημοσιοποίησή της στην κοινωνία και την επιστημονική κοινότητα.

3. Σε αντίθεση με τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης, τα ΑΕΙ, πρέπει να *αναπαράγουν* τον εαυτό τους. Οφείλουν να παράγουν το στελεχιακό τους δυναμικό, δηλαδή τους επιστήμονες και τους ερευνητές που θα ενταχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και θα συνεχίσουν την παραγωγή νέας γνώσης.

Η απουσία και των τριών αυτών στοιχείων μέχρι τη δεκαετία του 1980² είχε οδηγήσει τότε και στη ριζοσπαστική διακήρυξη ότι «Δεν έχουμε Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα»³, αλλά μάλλον ένα Πανδιδακτήριο, ένα Ανώτατο Λύκειο, ή ένα ΙΕΚ. Η κατάσταση αυτή άρχισε να αλλάζει με την κατάργηση του θεσμού της έδρας το 1982. Την ίδια περίοδο περίπου έχουμε μια παράλληλη άνοδο της έρευνας στη χώρα μας με δύο άξονες, την παραγωγή επιστημονικής γνώσης μέσα στα ΑΕΙ και τη δημιουργία Ερευνητικών Κέντρων. Σήμερα μέσα στα ΑΕΙ ζούμε έναν ιδιότυπο δυϊσμό, μια σύγκρουση (που διαπερνά όλους τους πολιτικούς χώρους): σημαντικό τμήμα των μελών ΔΕΠ εξακολουθεί να αντιλαμβάνεται το ρόλο του Πανεπιστημίου κυρίως (αν όχι αποκλειστικά) ως διδακτικό, αλλά ένα εξίσου σημαντικό τμήμα τον αντιλαμβάνεται με βάση τα τρία προαναφερθέντα σημεία. Οι στρεβλώσεις που προέκυψαν από τη μεγάλη φοιτητική συμμετοχή, διατήρησαν και ενίσχυσαν για δυσανάλογα μεγάλο χρονικό διάστημα αυτή την αντίθεση.

Η κατάσταση αυτή σχετίζεται με μια σειρά από ιδιαιτερότητες που

παρουσιάζει η ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση ως προς την ομολογή της στη υπόλοιπη Ευρώπη, οι οποίες έχουν περιγραφεί εκτενώς από την ελληνική βιβλιογραφία. Επιγραμματικά, οι κυριότερες ιδιομορφίες του Ελληνικού Πανεπιστημίου είναι:

1. **Κοινωνικές.** Στην Ελλάδα το Πανεπιστήμιο λειτουργούσε(-εί) μέχρι και σήμερα σαν κύριος τρόπος κοινωνικής ανόδου και κινητικότητας⁴.

2. **Ιστορικές.** Το ελληνικό Πανεπιστήμιο, ουσιαστικά, δεν αναπαρήγαγε τον εαυτό του, ούτε αυτοδιοικείτο, αλλά βρισκόταν για πάνω από 150 χρόνια στην απόλυτη δικαιοδοσία του εργοδότη του, του κράτους, που άλλαζε τη σύνθεση του καθηγητικού σώματος, διακόπτοντας τη φυσιολογική του αναπαραγωγή και την επιστημονική του συνέχεια κατά το δοκούν⁵. Η διαδικασία αυτή εμπόδιζε τον αυτοπροσδιορισμό των ΑΕΙ στις ελληνικές συνθήκες. Στοιχεία ουσιαστικής αυτοδιοίκησης μπήκαν μόλις τη δεκαετία του 1980 με την κατάργηση της έδρας. Αυτή η απουσία αυτοδιοικητικής παράδοσης οδηγεί συχνά στην εντονότατη υποτίμηση της αξίας της συνέχειας και ιστορικής παράδοσης ως καθοριστικούς παράγοντες αυτοπροσδιορισμού του Πανεπιστημίου, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει αλλού⁶. Ταυτόχρονα, προκαλεί ανυπομονησία για λιγότερο ή περισσότερο ώριμες αλλαγές, που επιδιώκεται να προέλθουν από την κυβέρνηση και όχι ως εσωτερική διαδικασία.

3. **Αναπτυξιακές.** Την δεκαετία του 1980 δόθηκε, κατά τη γνώμη μου, η πλέον σαφής, τεκμηριωμένη, ρεαλιστική, αλλά και μεταρρυθμιστικά «ευρετική» διάγνωση των λόγων που το Ελληνικό Πανεπιστήμιο παρουσίαζε (-ζει) τις παραπάνω ιδιομορφίες. Αυτή συμπυκνώθηκε στην *προκλητική* διαπίστωση ότι η ελληνική κοινωνία και οικονομία έχει το Πανεπιστήμιο που θέλει. Το υπάρχον Πανεπιστήμιο αντανάκλα τις ανάγκες της

(Αν είχε ανάγκη από ένα διαφορετικό Πανεπιστήμιο θα το είχε πετύχει με τον ένα ή τον άλλον τρόπο). Οι μεταρρυθμίσεις επομένως πρέπει να προχωρήσουν όταν έχουν βασική στρατηγική τους στόχευση για ένα «Πανεπιστήμιο ανοιχτό στην κοινωνία και τις αντιφάσεις της»⁷. Η ρεαλιστική αυτή αυτογνωσία, επέτρεψε να σχεδιαστούν στρατηγικές και πολιτικές για αλλαγή του Πανεπιστημίου (π.χ. κατάργηση της έδρας) που *είχαν αποτελέσματα* τον ριζικό μετασχηματισμό και αναβάθμιση του Πανεπιστημίου.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά έχουν οδηγήσει σε μια σειρά από στρεβλώσεις και ιδεοληψίες της ελληνικής κοινωνίας για τον ρόλο του Πανεπιστημίου (που αναπαράγονται από τα ΜΜΕ και την πολιτική ηγεσία). Οι στρεβλώσεις αυτές συγκλίνουν στην ενίσχυση μιας ανώτατης εκπαίδευσης που θα διατηρεί τα χαρακτηριστικά ενός Παν-Διδακτηρίου ή/και Ανωτάτου Λυκείου.

Στρέβλωση 1η: Η πρόσβαση στη γνώση ΔΕΝ αποτελεί για την ελληνική κοινωνία αυταξία, αλλά συνδέεται κυρίαρχα με την επαγγελματική αποκατάσταση. Αναπαράγεται συνεχώς μια συζήτηση που συνδέει τους εισακτέους με τις λογιστικές ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας για επιστήμονες (δίκην μιας νέας Σοβιετικής Ένωσης). Η δυνατότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και οι ανάγκες της ελληνικής παραγωγής, ΔΕΝ μπορεί να είναι γραμμικά συνδεδεμένες. Ποιοι και πόσοι θα εργαστούν δεν μπορεί να αποφασίζεται από κρατικό σχεδιασμό, αλλά εκ των υστέρων από την αγορά και τις κοινωνικές απαιτήσεις. Η αξία του πτυχίου είναι ότι ανεβάζει το μορφωτικό επίπεδο των αποφοίτων, διευρύνει τους ορίζοντες της σκέψης τους, και τους βοηθά να αξιοποιούν επαγγελματικές ευκαιρίες ακόμη και σε διαφορετικό αντικείμενο. Αυτό σημαίνει ότι μια σημαντική μερίδα των αποφοίτων δεν θα εργαστεί σύμφωνα με το πτυχίο της. Το αντίθετο καλλιεργεί ελιτίστικες απόψεις για μειωμένη πρόσβαση στη γνώση.

Στρέβλωση 2η: Δεν είναι κατανοητό ότι ένα Πανεπιστήμιο δεν πρέπει να δίνει έμφαση στη μεταδοτικότητα αλλά στη στελέχωσή του με καλούς επιστήμονες, δεδομένου ότι ο φοιτητής οφείλει να μαθαίνει κυρίως μόνος του, καθοδηγούμενος από τον διδάσκοντα.

Στρέβλωση 3η: Η απουσία αξιολόγησης ενίσχυσε τις στρεβλώσεις, και τη μιντιακή αντιμετώπιση της αποστολής των ΑΕΙ, υπερτονίζοντας τον εκπαιδευτικό τους ρόλο, ενώ ταυτόχρονα απουσιάζουν οι αντίρροπες πιέσεις (π.χ. από την παραγωγή). Οι κύριες δυνάμεις, που πιέζουν προς μια άλλη κατεύθυνση, βρίσκονται μέσα στο ίδιο το Πανεπιστήμιο και σε μεμονωμένες εξαιρέσεις έξω απ' αυτό.

2. Ερευνητικά Κέντρα (Ε.Κ.)

Οι παραπάνω διαπιστώσεις αποκτούν ιδιαίτερο νόημα και σημασία όταν εξετάσουμε τα χαρακτηριστικά του δεύτερου και βασικού πυλώνα της έρευνας στην Ελλάδα.

1. Τα Ερευνητικά Κέντρα έχουν αντικείμενο κυρίως την *παραγωγή* γνώσης. Η συμμετοχή των ΕΚ στη μετάδοση της γνώσης εστιάζεται περισσότερο στη δημοσίευση των αποτελεσμάτων της έρευνας, ενώ η συμμετοχή σε άλλες μορφές μετάδοσης γνώσης είναι περιορισμένη.

2. Τα Ερευνητικά Κέντρα είναι δομές *εντατικής* και στοχευμένης έρευνας, συγκέντρωσης, διατήρησης, οργάνωσης και αναπαραγωγής της πληροφορίας και ερευνητικών «γραμμών παραγωγής».

3. Είναι, συνεπώς, δομές που μπορούν να συγκεντρώσουν την αναγκαία *κρισιμη μάζα* επιστημόνων γύρω από ένα αντικείμενο (π.χ. μεσαιωνική ιστορία, αστροφυσική κ.λπ), σε αντίθεση με τα ΑΕΙ, που από τη φύση τους οφείλουν να είναι πολυ-επιστημονικά καλύπτοντας το πολύ ευρύτερο φάσμα όλων των αντικειμένων της επιστήμης.

4. Είναι δομές που μπορούν να συσσωρεύσουν, και να διαχειριστούν μεγάλο και ακριβό *εξοπλισμό*, βάσεις δεδομένων, αναγκαίων για έρευνα έντασης και αιχμής, που συνήθως οι δομές ενός ΑΕΙ δεν μπορούν να υποστηρίξουν.

5. Είναι δομές με ικανό αριθμό εμπειρών μεσαίων και κατώτερων στελεχών (αναγκαία για να υποστηρίξουν έρευνα έντασης). Το στοιχείο αυτό σε ένα ΑΕΙ εν μέρει αναπληρώνεται από φοιτητές.

6. Είναι δομές που εύκολα μπορούν να *αναδιατάξουν* τους στόχους και τις προτεραιότητές τους, παρακολουθώντας τις με-

ταβολές που συντελούνται στον αντίστοιχο επιστημονικό χώρο εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα και τη συνέχεια.

Επομένως, η λειτουργία των δύο δομών (ΑΕΙ και ερευνητικών κέντρων, ΕΚ) είναι πλήρως συμπληρωματική. Η έρευνα που πραγματοποιείται στα ΑΕΙ είναι συχνά «συγκυριακή» συνδεδεμένη με τις εκάστοτε διαθέσιμες των μελών ΔΕΠ. Αντίθετα, η έρευνα που πραγματοποιείται στα ερευνητικά κέντρα είναι μονιμότερη και δεν εξαντλείται ούτε ανακόπτεται από το χρόνο παρουσίας του ερευνητικού προσωπικού. Σε αυτό συντελεί ότι τα ερευνητικά ινστιτούτα έχουν «γραμμές» ερευνητικής παραγωγής, βασισμένες σε μια συνέχεια στην τεχνογνωσία και την εργαλειική υποδομή (συχνά μεγάλης οικονομικής αξίας), την οποία έχουν την δυνατότητα να συσσωρεύσουν και η οποία παραμένει και εξυπηρετεί και τις επόμενες ερευνητικές δραστηριότητες. Οι θεματικές και ερευνητικές κατευθύνσεις του κάθε ινστιτούτου παραμένουν ενεργές ακόμα και μετά το πέρας της χρηματοδότησης των διαφόρων προγραμμάτων, ανανεώνονται και παράγουν νέο έργο μέσα από νέα ερευνητικά προγράμματα, των οποίων οι υπεύθυνοι μπορούν να είναι νέα πρόσωπα.

Ως εκ τούτου, η έρευνα που πραγματοποιείται στα ερευνητικά κέντρα αποτελεί δραστηριότητα με μονιμότερο χαρακτήρα από ό,τι στα ΑΕΙ, με μεγάλη ένταση σε επίπεδο επενδύσεων κεφαλαίου και ανθρώπινου δυναμικού, η οποία ανταποκρίνεται σε πλειάδα κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών προτεραιοτήτων. Ο φυσιολογικός στόχος γι' αυτά είναι μια ενιαία εθνική πολιτική και στρατηγική για την έρευνα που πρέπει να αποκρυσταλλώνεται σε πολιτικές μακράς πνοής, ενταγμένες σε ένα ευρύτερο σχέδιο μετασχηματισμού της χώρας. Απαραίτητο για όλα αυτά είναι η βιώσιμη χρηματοδότησή της σε βάθος χρόνου, η διαχρονική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και η διαρκής αναπροσαρμογή της με στόχο την προαγωγή της καινοτομίας. Η υλοποίησή της πρέπει να αντανακλάται στη διαμόρφωση εύρωστων θεματικών ερευνητικών κατευθύνσεων, με δημιουργία αντίστοιχων υποδομών και με στελεχικό δυναμικό υψηλής ποιότητας (που συμπεριλαμβάνει και τεχνικούς επιστήμονες).

Από την άλλη μεριά, τα ΑΕΙ είναι ο κατ' εξοχήν χώρος μετάδοσης της νέας γνώσης που παράγεται στο σύνολο της έρευνας. Τα ΑΕΙ έχουν πλεονέκτημα ενός διαρκώς ανανεούμενου πληθυσμού νέων επιστημόνων (φοιτητών), με νέες

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ετρούσκοι

Σίντιες Πελασγοί και Έλληνες

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ - Α. ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ

Περίεργως, ενώ πολλαπλές και βαθιές είναι οι σχέσεις των Ετρούσκων με τον ελληνικό πολιτισμό, το πολυσυζητημένο θέμα της προέλευσής τους δεν έχει μέχρι σήμερα απασχολήσει σοβαρά τους Έλληνες ερευνητές. Η αρχική, κεντρική υπόθεση της παρούσας συλλογικής εργασίας, που αποτελεί και την πρώτη εκτεταμένη επιστημονική διαπραγμάτευση του θέματος στην Ελλάδα, συνοψίζεται στο ερώτημα: Μήπως οι μυστηριώδεις πρωτεργάτες αυτού που θα αποτελέσει έπειτα την βάση του αποκαλούμενου Ετρούσκικου Πολιτισμού, προήλθαν από περιπλανώμενες εθνοτικοεπαγγελματικές κομπανίες μεταλλουργών, που αφού πέρασαν από τον ελλαδικό χώρο και ζυμώθηκαν επί μακρόν σε αυτόν, ρίζωσαν τελικά στην μεταλλοφόρο γη της Ετρουρίας; Πιθανόν να μην είναι τυχαίο, πράγματι, ότι την επίσης μεταλλοφόρο Λήμνο, το μοναδικό σημείο του ελλαδικού χώρου όπου βρέθηκαν επιγραφές σε ετρούσκικη γλώσσα, σύμφωνα με τον Όμηρο την κατοικούσαν οι «αγριόφωνοι Σίντιες», ένας λαός ξεχωριστά αγαπητός στον θεό των μεταλλουργών Ήφαιστο. Με αφετηρία αυτή την ιδέα, αναζητώντας τα ίχνη και την ταυτότητα των μυστηριωδών προγόνων των Ετρούσκων, οι συντελεστές του παρόντος πονήματος βρέθηκαν να τους ακολουθούν ανάδρομα σε ολοένα και πιο αχαρτογράφητα μονοπάτια, για να οδηγηθούν σε συμπεράσματα που δεν είχαν καν υποπτευθεί όταν πριν από λίγα χρόνια ξεκινούσαν το ερευνητικό τούτο εγχείρημά τους.

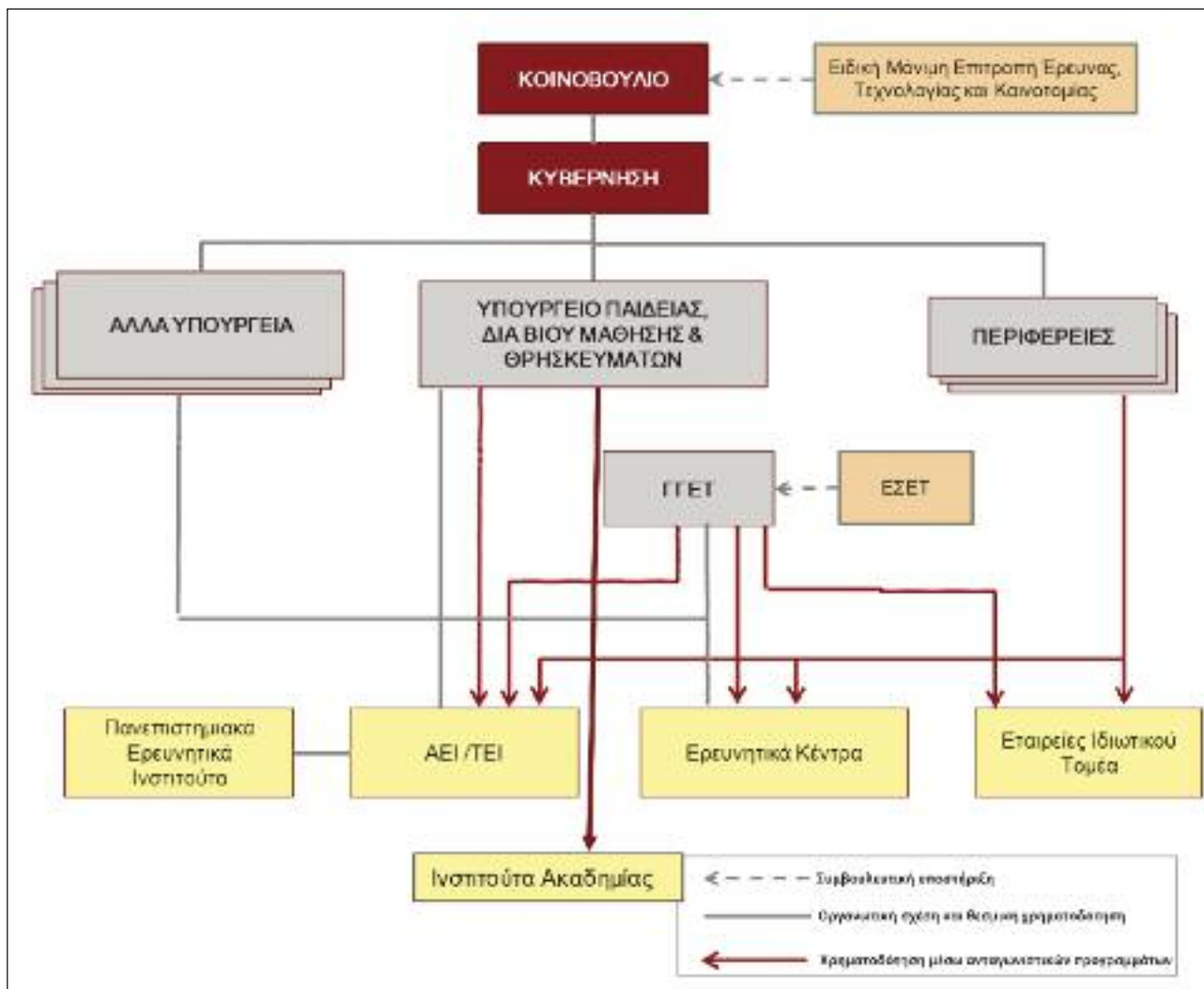
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ - Α. ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ

Ιπποκράτους 8, Αθήνα, Τ. 210 3615156, F. 210 3631100

info@kardamitsa.gr

www.kardamitsa.gr

Εικόνα 1. Η διοικητική δομή της έρευνας στην Ελλάδα (των Ινστιτούτων της Ακαδημίας συμπεριλαμβανομένων). Διάγραμμα επανασχεδιασμένο από άλλο διάγραμμα που είχε αναρτηθεί στην Ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας. Έχουν, π.χ., προστεθεί τα Ινστιτούτα της Ακαδημίας, τα οποία συνήθως «αποκρύπτονται» από την γενική εικόνα, ώστε να μένουν στο απυρόβλητο αλλαγών και μεταρρυθμίσεων.

ιδέες, όρεξη, φαντασία, πρωτοβουλία. Ως εκ τούτου, η σύνθεση αυτών των δύο χώρων σε έναν ενιαίο χώρο έρευνας και παιδείας, όπως συμβαίνει σχεδόν παντού, είναι άμεση προτεραιότητα για την Ελλάδα.

Και στο χώρο των ερευνητικών κέντρων (ΕΚ) θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο βασικές στρεβλώσεις:

Στρέβλωση 1. Ο διαχωρισμός της παραγωγής από τη μετάδοση της νέας γνώσης είναι από μόνος του στρέβλωση. Παντού συστηματικά διερευνώνται τρόποι ώσμωσης μεταξύ ΑΕΙ και ΕΚ. Στην Ελλάδα, αντίθετα, μέχρι τα τελευταία χρόνια, απουσίαζε (απουσιάζει) ισχυρό θεσμικό πλαίσιο, αλλά και παράδοση σύνδεσης ΑΕΙ και ΕΚ, ιστορικό απότοκο της ανεξάρτητης ανάπτυξης των δύο θεσμών (ενδιαφέρουσες είναι οι εξαιρέσεις κυρίως στα περιφερειακά ΑΕΙ, που επιβεβαιώνουν τον κανόνα). Με τον τρόπο όμως αυτό ακυρώνεται η θεμελιώδης αρχή ότι η παραγωγή γνώσης δεν νοείται χωρίς τη μετάδοσή της⁸.

Στρέβλωση 2. Ο διαχωρισμός των δύο πυλώνων και η απουσία σύνδεσης με την παραγωγή έχει αποτέλεσμα ο καθένας να λειτουργεί αυτοτελώς. Κατά συνέπεια, τα ΑΕΙ δεν έχουν επαγγελματίες τεχνικούς επιστήμονες (που συνήθως αναπληρώνονται βαπτιζόμενοι διοικητικοί) και από τα ΕΚ απουσιάζουν οι φοιτητές, που συνήθως υποκαθίστανται με ανορθολογική γιγάντωση του αριθμού των τεχνικών επιστημόνων.

Β. Περιγραφή του Ερευνητικού χώρου
3. Χαρτογράφηση της έρευνας
 Το μωσαϊκό της έρευνας στην Ελλάδα αποτυπώνει την ιστορική ανέλιξη της και την παράδοση που έχει δημιουργηθεί. Χαρακτηρίζεται δηλαδή από κατακερματισμό, πολυδιάσπαση και αλληλεπικαλύψεις. Ωστόσο, ως αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης «Λιάνη», έχει συντελεστεί η βασική συγκρότηση του χώρου.

Η δημοσίου συμφέροντος έρευνα στην Ελλάδα συντελείται κυρίως με κορμό τα Ερευνητικά Κέντρα που είναι ενταγμένα στην Γενική

Γραμματεία Έρευνας Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ) και ακολουθούν τον νόμο 1514/1985 (νόμος «Λιάνη»). Πέραν αυτών υπάρχει μια πανσπερμία Ερευνητικών Κέντρων σε διάφορες κρατικές δομές, υπουργεία και οργανισμούς. Τα Ερευνητικά Κέντρα της ΓΓΕΤ αποτελούν τον μόνο ίσως θεσμό στην Ελλάδα που αξιολογείται σταθερά ανά 5ετία από Διεθνείς Επιτροπές, και ίσως τον μόνο θεσμό που επιδιώκει απαιτεί και επωφελείται από την αξιολόγηση.

Η διοικητική δομή της έρευνας στην Ελλάδα, παρουσιάζεται στην **Εικόνα 1**.

Το ΕΣΕΤ (Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Τεχνολογίας), συμβουλευτικό όργανο που αποτελείται από διοριζόμενους Επιστήμονες Διεθνούς Κύρους(ς), οργανώνεται σε επτά ευρύτερα ερευνητικά πεδία που αποτυπώνουν και τη δομή της ερευνητικής δραστηριότητας στην Ελλάδα:

- 1) Επιστήμες της Ζωής,
- 2) Φυσικές Επιστήμες,
- 3) Τέχνες και ανθρωπιστικές

- Επιστήμες,
- 4) Κοινωνικές Επιστήμες,
- 5) Μαθηματικά και Επιστήμες της πληροφορίας,
- 6) Επιστήμες Μηχανικού,
- 7) Ενέργεια και Περιβάλλον.

Ιδιαίτερη σημασία έχει να εστιάσουμε στην πανσπερμία ΕΚ και Ινστιτούτων που είναι διαχυμένα ασυντόνιστα στον κρατικό κορμό και δεν διέπονται από ενιαίους κανόνες και θεσμικό πλαίσιο. Μια μη εξαντλητική αποτύπωση φαίνεται στον **Πίνακα 1**.

Αν και τα Ερευνητικά Κέντρα της ΓΓΕΤ αποτελούν την επίσημη δομή άσκησης ελληνικής ερευνητικής πολιτικής, είναι προφανές από την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης ότι ακόμη και μέσα στο υπουργείο Παιδείας υπάρχουν ερευνητικοί φορείς (π.χ. των ΑΕΙ, τα Ινστιτούτα της Ακαδημίας κ.ά.) που παραμένουν εκτός ΓΓΕΤ, παρά τις προφανείς αλληλεπικαλύψεις με άλλα Ινστιτούτα και δραστηριότητες που βρίσκονται εντός ΓΓΕΤ. Το αυτό ισχύει και για το δίκτυο των Ινστιτούτων του υπουργείου Γεωργίας και των άλλων υπουργείων, παρά την προφανή αλληλεπικάλυψη των ερευνητικών δραστηριοτήτων με άλλα Ινστιτούτα του υπουργείου Παιδείας. Η κατάσταση είναι αποτέλεσμα κυρίως πελατειακών σχέσεων, της ιδιοκτησιακής νοοτροπίας των υπουργείων, αλλά και της μακρόχρονης παραμονής της ΓΓΕΤ στο υπουργείο Ανάπτυξης.

Αν και ο νόμος «Λιάνη» προέβλεπε εθνική χρηματοδότηση της έρευνας στη βάση πενταετούς εθνικού σχεδιασμού, μέσω αντίστοιχων ερευνητικών προγραμμάτων, αυτό ποτέ δεν υλοποιήθηκε. Η κύρια ερευνητική πολιτική της ΓΓΕΤ ασκήθηκε μέσω των «matching funds». Χρηματοδότηση, δηλαδή, μέρους της ελληνικής συμμετοχής (sic) στα ανταγωνιστικά ευρωπαϊκά προγράμματα που κέρδιζαν τα Ε.Κ. της ΓΓΕΤ. Μια πολιτική που, παρά τις πολύ θετικές επιπτώσεις της, επιβεβαιώνει την απουσία εθνικών επιλογών και κατευθύνσεων για την έρευνα.

Χρειάζεται να υπογραμμιστεί εδώ ότι αυτή η απουσία, αδιαφορία και παθητικότητα της πολιτικής ωφέλησε την ανάπτυξη της ελληνικής έρευνας, γιατί δεν την ενέπλεξε στο λαβύρινθο της ελληνικής διαφθοράς, την ενέταξε γρήγορα στο ευρωπαϊκό ανταγωνιστικό σύστημα και της επέτρεψε

να δημιουργήσει την δική της ταυτότητα, αυτοπεποίθηση. Ταυτόχρονα, έχει επιτρέψει στην ελληνική ερευνητική κοινότητα να διαμορφώσει σαφή άποψη για την ερευνητική πολιτική που πρέπει να ασκηθεί από την Ελλάδα. Ένα είδος εξέλιξης και προσαρμογής σε ένα περιβάλλον πολύ υγιέστερο του ελληνικού. Μια φυσική επιλογή που δεν είχε τα χαρακτηριστικά της «επιβίωσης του ικανότερου», αλλά της ενίσχυσης των τομέων που ανταγωνιστικά κέρδιζαν περισσότερες χρηματοδοτήσεις, της ανίχνευσης των τομέων στους οποίους μπορούσε ανταγωνιστικά να εισχωρήσει το Ελληνικό Ερευνητικό Σύστημα («ενίσχυση με την παραγωγή περισσότερων απογόνων»). Ταυτόχρονα όμως η απουσία εθνικής στρατηγικής, είναι και τροχοπέδη παράγοντας στοιχεία συμπτωματικότητας πολλών προσπαθειών, η έλλειψη συνέχειας κ.λπ.

4. Ιστορική ανασκόπηση και χαρακτηριστικά της έρευνας στην Ελλάδα⁹

Η ανέλιξη του ερευνητικού συστήματος στην Ελλάδα ενισχύει και εν πολλοίς αποδεικνύει όσα αναφέρθηκαν. Μέχρι τη μεταπολίτευση, η ανυπαρξία έρευνας καταδεικνύεται από το ότι σε αυτή διετίθετο κατά μέσον όρο 0,33% του ΑΕΠ (για ΑΕΙ και ΕΚ), ενώ ουσιαστικά δεν υπήρχε καμιά άλλη πηγή χρηματοδότησής της. Οι βασικοί φορείς της έρευνας ήταν ο Δημόκριτος, η Διεύθυνση Αγροτικών Ερευνών (ΔΑΕ) στο υπουργείο Γεωργίας, καθώς και τα ανήκοντα στο υπουργείο Παιδείας: α) Πανεπιστημιακά εργαστήρια β) Ακαδημία Αθηνών, γ) Αστεροσκοπείο Αθηνών δ) Βασιλικό Ίδρυμα Ερευνών (νυν Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών). Αλλά και άλλες 300 μονάδες διασκορπισμένες μέσα στις ελληνικές διοικητικές δομές, μεταξύ των οποίων το ΙΩΚΑΕ (Θαλάσσια Έρευνα) το οποίο αργότερα θα μετεξελιχθεί σταδιακά στο σημερινό ΕΛ.ΚΕ.Θ.Ε.

Κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο (1974-1981), ο περιφερειακός πανεπιστημιακός ιστός της χώρας αναπτύσσεται δυναμικά και αναμορφώνει βαθμιαία το τοπίο της ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας. Υπάρχει ταυτόχρονα μία έμφαση στην προσέλκυση επιστημόνων της διασποράς στην Ελλάδα. Ιδιαίτερα όμως, από τη δεκαετία του 1980 και μετά την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ συντελείται αληθινή κοσμογονία στην ελληνική έρευνα. Ιδρύονται νέα Πανεπιστήμια αλλά κυρίως ερευνητικά κέντρα (Ε.Κ.), τα οποία εμφανίζουν μεγάλη δυναμικότητα στην ανάπτυξη της έρευνας. Δημιουργείται επίσης για μια μικρή περίοδο ξεχωριστό υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας που συγκεντρώνει τα περισσότερα ΕΚ και τα οργανώνει σε ένα κοινό νομοθετικό πλαίσιο. Ψηφίζεται με καθοριστική συμβολή του τότε υπουργού Γιώργου Λιάνη νέος καινοτόμος νόμος (ν.1514/1985) για την έρευνα, που διατηρεί την επικαιρότητά του μέχρι και σήμερα. Με τον νόμο αυτόν, θεσμοθετείται για πρώτη φορά η έρευνα και το status του ερευνητή στη χώρα μας. Το υπουργείο σύντομα μεταπίπτει σε Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ), που εντάσσεται στο υπουργείο Ανάπτυξης, όπου παραμένει μέχρι το 2011, οπότε μεταφέρεται στο υπουργείο Παιδείας. Έκτοτε παραμένουν ισχυρές οι πιέσεις για επιστροφή του στο υπουργείο Ανάπτυξης.

Συνοψίζοντας μια σειρά από χαρακτηριστικά της ανάπτυξης της ελληνικής έρευνας θα μπορούσαμε να πούμε ότι:

1. Ιστορικά η έρευνα ουσιαστικά απουσιάζει από την Ελλάδα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Ταυτόχρονα, όμως, σχηματίζονται ορισμένες βασικές ερευνητικές μονάδες, με αξιόλογη ερευνητική δραστηριότητα για τα ελληνικά επίπεδα της εποχής.
2. Τα ΕΚ βρίσκονται για μεγάλο διάστημα υπό την κηδεμονία αν όχι υπό την απόλυτη εξουσία των καθηγητών της έδρας, που συνήθως ασκούν τη διοίκησή τους. Αυτό δημιουργεί τη βάση μιας ιστορικής αντίθεσης των ΕΚ και των Πανεπιστημίων. Η αντίθεση αυτή ενισχύεται από το κύρος που διαθέτει ο τίτλος του καθηγητή στην ελληνική κοινωνία, αλλά και την απουσία, μέχρι τη δεκαε-

Πίνακας 1.
Ερευνητικοί φορείς ανά εποπτευόμενο όργανο που ασκούν ερευνητική δραστηριότητα

Υπουργείο Εκπαίδευσης και Βιομηχανικών και Θρησκευμάτων (ΥΠΑΜΘ) Ακαδημία Αθηνών	Κέντρο Έρευνας Αστρονομίας & Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Κέντρο Έρευνας Φυσικής της Ατμόσφαιρας και Κλιματολογίας Κέντρο Έρευνας Θεωρητικών και Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Κέντρο Έρευνας Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιοσμάτων Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Λαογραφίας Κέντρο Έρευνας Μουσικών και Νέου Ελληνισμού Κέντρο Έρευνας Ιστορίας Νεοτέρου Ελληνισμού Κέντρο Έρευνας Ελληνικής και Λατινικής Γραμματικής Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Φιλοσοφίας Κέντρο Έρευνας Επιστημονικών όρων και νολογιασμών Κέντρο Έρευνας Αρχαιότητας Κέντρο Έρευνας Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης Κέντρο Έρευνας Ιστορίας του Ελληνικού Διαστήματος Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Κοινωνίας Ίδρυμα Ιατροβιολογικών Ερευνών
Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ)	
Ελληνική Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας ΕΠΕΑΕΥ και άλλα ακαδημαϊκά Ινστιτούτα	
ΓΓΕΤ	Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ", 5 Ινστιτούτα Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, 3 Ινστιτούτα Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1 Ινστιτούτο Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών, 3 Ινστιτούτα ΑΘΗΝΑ – Ερευνητικό Κέντρο Καινοτομίας, 3 Ινστιτούτα Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης, 4 Ινστιτούτα Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, 6 Ινστιτούτα Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 4 Ινστιτούτα Ελληνικό Ινστιτούτο ΠΑΣΤΕΡ (ΙΠΠ) Ερευνητικό Κέντρο Βιοϊατρικών Επιστημών "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΦΛΑΜΙΝΙΟΣ" Ίδρυμα Βασικής Βιολογικής Έρευνας ΑΑ. ΦΛΑΜΙΝΙΟΣ
Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη Κέντρο Μετεωρίων Ασφάλειας (ΚΕ.ΜΕ.Α)	
Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ) Ινστιτούτο Τεχνικής Σεισμολογίας και Αντισεισμικών Κατασκευών (ΙΤΣΚ) Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών	
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικών Ερευνών (ΕΘΙΑΙΕ) / ΔΗΜΗΤΡΑ	Ινστιτούτο Φυτική Παραγωγή Β. Ελλάδος Ινστιτούτο Αλιευτικής Έρευνας Ινστιτούτο Εδαφοδομητικών Πόρων Ινστιτούτο Επιστήμης των Ζώων και Κτηνιατρικής Έρευνας Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών Ινστιτούτο Φυτικής Παραγωγής Θεσσαλίας Ινστιτούτο Γάλακτος Ινστιτούτο Αγροτικής Οικονομίας Ινστιτούτο Τεχνολογίας Τροφίμων και Πόστων Ινστιτούτο Φυτικής Παραγωγής και Γεωργικής Μηχανικής Ινστιτούτο Μεσογειακών Διατ. Οικο. Και Τεχν. Διατ. Ηρθόδοτων Ινστιτούτο Δομηδών Παροστίτων Νοσημάτων και Προστασίας Δημόσιας Υγείας Ινστιτούτο Φυτικής Παραγωγής Πελοποννήσου Ινστιτούτο Ελιάς και Υποπροϊόντων Φυτών Ινστιτούτο Αμπέλου και Κηπευτικών
Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων (ΜΑΙΧ) Μεσογειακό Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο	
Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού Εθνικό Ίδρυμα Μελετών και Ερευνών «Ελευθέριος Βενιζέλος» Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου (ΙΜΧΑ)	
Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Διαστήματος (ΚΑΕΟΔ)	
Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Διαστήματος (ΚΑΕΟΔ)	
Υπουργείο Εθνικής Άμυνας Ινστιτούτο Αμυντικών Αντιδόσεων	
Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικό Ίδρυμα Επικοινωνίας και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΠΑΙΜΕΠ) Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ) Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου	
Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης Εθνικό Κέντρο Έρευνας Πρόληψης και Θεραπείας του Σακχαρώδη Διαβήτη και των Επιπλοκών του (ΕΚΕΔ) Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ) Ίδρυμα Ορμόλια - Διαγνωστικό Κέντρο Έργων Τέχνης	
Υπουργείο Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)	
ΝΠΙΔ Μη Κερδοσκοπικού Χαρακτήρα (Δεν εποπτεύονται από Υπουργείο) Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών Ίδρυμα Ευγενίδου	

Σκιασμένα είναι τα Ερευνητικά Κέντρα της ΓΓΕΤ που υπόκεινται στο θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας για την έρευνα

τία του 1980, σαφούς status για τους ερευνητές. Η αντίθεση αυτή αρχίζει να ξεπερνιέται στα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας, κατά την οποία στη συνήθη ροή ερευνητών προς τα ΑΕΙ (με την απόκτηση ικανών βιογραφικών στις ερευνητικές υποδομές των ΕΚ), αρχίζει να προστίθεται δειλά και η αντίστροφη ροή.

3. Η ιστορική διαδρομή του ελληνικού ερευνητικού συστήματος έχει αποτέλεσμα την αποσπασματικότητα και την απουσία ένταξης του σε ένα σχεδιασμό και προγραμματισμό ανάπτυξης¹⁰ (με εξαίρεση ίσως τους τομείς της Γεωργίας και εν μέρει της Μετεωρολογίας). Όμως αυτή ακριβώς η ελληνική ιδιομορφία ήταν και ο λόγος που ο ερευνητικός χώρος παρουσίασε δυναμική παρουσία και ανάπτυξη όταν βρέθηκε στο ευνοϊκό ευρωπαϊκό περιβάλλον.

4. Η έρευνα στην Ελλάδα αναπτύσσεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και μετά την είσοδό μας στην ΕΟΚ. Η ανάπτυξη αυτή συντελείται κυρίως από τα ΕΚ της ΓΓΕΤ, καθώς και κυρίως από τα νεοϊδρυθέντα περιφερειακά ΑΕΙ. Τα Ερευνητικά Κέντρα και ιδρύματα που μένουν εκτός αυτού του συστήματος σταδιακά ατονούν (χωρίς να σημαίνει ότι σε αυτή τη γενική τάση δεν υπάρχουν σοβαρές εξαιρέσεις). Κατ' αναλογία, τα αρχαιότερα ΑΕΙ παρουσιάζουν πολύ μεγαλύτερη χρονική υστέρηση και δυσκολία προσαρμογής στις νέες συνθήκες.

5. Η χρηματοδότηση της έρευνας είναι κυρίως ευρωπαϊκή, κάτι που συμπαρασέρνει *υποχρεωτικά και όχι* ως στρατηγική επιλογή την ελληνική χρηματοδότηση. Με άλλα λόγια, η έρευνα στην Ελλάδα έχει *κυρίως εξαγωγικά χαρακτηριστικά*. Είναι μια εξαγωγική βιομηχανία που φέρνει πολύτιμο «συνάλλαγμα» στη χώρα. Το γεγονός αυτό παρουσιάζει σειρά από πλεονεκτήματα, όπως η μεγάλη ευελιξία και προσαρμοστικότητα, με δεδομένο ότι η παραγωγή έρευνας ανταποκρίνεται ταχύτερα στις μεταβολές της «ζήτησης», στις προτεραιότητες δηλαδή της της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την έρευνα. Ωστόσο, τα πλεονεκτήματα αυτά συνυπάρχουν με την απουσία στρατηγικής, τη συμπτωματοκτικότητα πολλών προσπαθειών, την έλλειψη συνέχειας κ.λπ., που προέρχεται από την απουσία ελληνικής ερευνητικής πολιτικής.

6. Δεν υπήρξε και δεν υπάρχει κάποιος ιδιαίτερος σχεδιασμός της έρευνας για τις ελληνικές ανάγκες(;), όπως στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπου συνήθως ομάδες ή σχολές ερευνητών καθορίζουν τελικά την κρατική ερευνητική πολιτική. Η ελληνική «πολιτική» για την έρευνα συνήθως περιορίζεται στο αναμάσημα των επιλογών της ΕΕ.

Μέσα από την ιστορική του διαδρομή το ερευνητικό σύστημα στη χώρα μας, διαμορφώνεται άμεσα προσανατολισμένο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις χρηματοδοτήσεις της. Έτσι το σημερινό ερευνητικό σύστημα της χώρας έχει αναπτυχθεί και υφίσταται κυρίως ως τμήμα της αντίστοιχης ευρωπαϊκής οντότητας.

Γ. Αφιερωτικά Δεδομένα

5. Μια Υπόθεση εργασίας για την Ερευνητική Πολιτική

Προηγουμένως έγινε μια προσπάθεια να παρουσιαστούν επιγραμματικά οι δραστηριότητες, τα χαρακτηριστικά και μια σειρά από ιδιαιτερότητες της έρευνας στην Ελλάδα. Οι ιδιαιτερότητες αυτές είναι δύσκολο να συγκροτηθούν και να ερμηνευτούν ως ενιαίο σύνολο. Συνήθως, χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα μίμησης του τί συμβαίνει στις υπόλοιπες χώρες. Για το λόγο αυτό, θα ήθελα να διατυπώσω μια υπόθεση εργασίας, μια κόκκινη κλωστή, που θεωρώ ότι είναι «ευρετική» για την ανάγνωση και την ερμηνεία της έρευνας στην Ελλάδα, αλλά και θα μπορούσε να είναι οδηγός για το σχεδιασμό ενός ελληνικού δρόμου μεταρρυθμίσεων του ελληνικού ερευνητικού χώρου.

Όλες οι ιδιαιτερότητες (ιστορικές και μη) της Ελλάδας στον τομέα της έρευνας θα μπορούσαν να συμπυκνωθούν στην εξής μία: η ελληνική πολιτεία δεν θέλει την έρευνα.

Σε όλο το διάστημα της ύπαρξής της, η έρευνα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από υποχρηματοδότηση. Είναι μάλλον ρουτίνα εδώ και δεκαετίες να εγκαλείται η εκάστοτε κυβέρνηση ότι δεν επενδύει στην έρευνα. Είναι επίσης ρουτίνα η εκάστοτε κυβέρνηση να αρνείται την αδιαφορία της, διαρρηγνύοντας τα μιάτια της, προσπαθώντας να απαριθμήσει τα όσα (δεν) έχει κάνει στον τομέα αυτό. Η παρουσία στις κυβερνήσεις ανθρώπων που κινήθηκαν προς την αντίθετη κατεύθυνση, από προσωπική άποψη, θέση και όραμα, αποτελούν εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον κανόνα.

Μια τέτοια αξιοσημείωτη σταθε-

ρότητα κυβερνητικής πολιτικής, σταθερότητα που δεν έτυχε ούτε η εξωτερική μας πολιτική, θα πρέπει να μας οδηγήσει σε μια ρεαλιστική και μάλλον κυνική διαπίστωση: *το Ελληνικό Κράτος συνειδητά επιλέγει να μην επενδύει και να μη χρηματοδοτεί την έρευνα*. Απλώς, καμία κυβέρνηση δεν αναλαμβάνει το πολιτικό κόστος να το παραδεχτεί. Η διαπίστωση αυτή δεν έχει στόχο να επαναλάβει τις συνηθισμένες «εύκολες» και αφοριστικές καταγγελίες για ψεύτικες υποσχέσεις και ανικανότητα των ελληνικών κυβερνήσεων: προτείνεται ως αφετηρία αναζήτησης της ρίζας του προβλήματος.

Όπως συμβαίνει και με την ανάπτυξη των ΑΕΙ, η έρευνα είναι και αυτή ανοιχτή στην κοινωνία και τις αντιφάσεις της. Η βασική υπόθεση εργασίας που προτείνεται σε αυτό το κείμενο είναι ότι η ελληνική κοινωνία, οι παραγωγικές της δυνάμεις γενικότερα, θεωρούν ότι ΔΕΝ χρειάζονται εγχώρια παραγωγή νέας γνώσης αιχμής. Αν η εγχώρια κοινωνία και παραγωγή είχαν ανάγκη την παραγωγή νέας γνώσης (έρευνα), αυτό θα είχε γίνει με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Είναι ο (στρεβλός) τρόπος με τον οποίο έχουν αναπτυχθεί οι παραγωγικές δυνάμεις, ο μεγάλος όγκος των μικρών επιχειρήσεων αυτο-απασχόλησης στη χώρα μας, που αναστέλλει την ανάγκη και αποτρέπει την ανάπτυξη ερευνητικής πολιτικής¹¹. Η ελληνική κοινωνία, οι παραγωγικές της δυνάμεις θεωρούν ότι μπορούν να εξασφαλίσουν καλύτερα και φτηνότερα τα αναγκαία προϊόντα της έρευνας εισάγοντάς τα έτοιμα, το ίδιο και τα ανώτατα επιστημονικά στελέχη. Για την εγχώρια παραγωγή έρευνας αδιαφορούν¹². Ένας σχεδιασμός ο οποίος δεν θα λαμβάνει υπ' όψη αυτή την ελληνική ιδιαιτερότητα, δεν θα μπορέσει ποτέ να οδηγήσει σε έναν αποτελεσματικό εκσυγχρονισμό της έρευνας και στην ανάπτυξη.

Με βάση τα παραπάνω, θα περίμενε κανείς ότι έρευνα στην Ελλάδα δεν υπάρχει και, πιθανότατα, αυτή θα ήταν η απάντηση της κοινής γνώμης σε μια δημοσκόπηση. Σε πείσμα όμως όλων των παραπάνω, έρευνα στην Ελλάδα υπάρχει, σύμφωνα και με τα στοιχεία που παρατίθενται στη συνέχεια. Και όχι μόνο υπάρχει, αλλά είναι και καλή, σύμφωνα με διεθνή πρότυπα, όπως τεκμηριώνεται και από τις ανεξάρτητες Διεθνείς Επιτροπές που επανειλημμένα την έχουν αξιολογήσει. Πώς λοιπόν αυτό συμβιβάζεται με την υπόθεση

εργασίας;

Η απάντηση (που ήδη έχει δοθεί) είναι μάλλον απλή. Όπως προαναφέρθηκε, η έρευνα στην Ελλάδα αναπτύχθηκε μετά την είσοδο μας στη Ευρωπαϊκή Ένωση, αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την οποία «επανεισάγεται», με αποτέλεσμα να έχει αναπτύξει *κυρίως εξαγωγικά χαρακτηριστικά*: παράγεται ως εξαγωγίμο προϊόν και (ευτυχώς) αναπτύσσεται ως τέτοιο. Ιδιαίτερα αποκαλυπτική ως προς αυτό είναι η ανασκόπηση της ηλικίας των ελλήνων ερευνητών. Οι χρονολογίες γέννησης παρουσιάζουν ένα εντυπωσιακό μέγιστο μεταξύ των ετών 1957 και 1964, που αντιστοιχούν στους «ώριμους» επιστήμονες, οι οποίοι είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους και «στρατολογήθηκαν» στο χώρο όταν άρχισαν τα ευρωπαϊκά προγράμματα και δημιουργήθηκε θεσμικό πλαίσιο για την έρευνα.

Ένα στοιχείο προς επίρρωση των παραπάνω είναι η συχνή μομφή που διατυπώνεται για την έρευνα, ότι δεν είναι συνδεδεμένη με την παραγωγή και ότι δεν παράγει καινοτομία. Αυτό είναι και αλήθεια και ψέμα. Αν δεν μιλήσουμε με εντυπώσεις αλλά με αριθμούς, οι πατέντες που παράγονται με συμμετοχή του ελληνικού ερευνητικού χώρου και κατευθύνονται στην εγχώρια παραγωγή είναι κοντά στο μηδέν. Όμως, οι αντίστοιχες πατέντες που απευθύνονται στον ευρωπαϊκό χώρο (που είναι και ο χρηματοδότης της ελληνικής έρευνας) είναι διπλάσιες του κοινοτικού μέσου όρου¹³. Ταυτόχρονα, η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα στην ελληνική έρευνα είναι ανιχνεύσιμη με μικροσκόπιο, ενώ όλες οι προσπάθειες και πιέσεις για συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην έρευνα κατέληξαν (κατά τα ελληνικά ειωθότα) σε χρηματοδοτήσεις και κοινοπραξίες «της συγκυρίας» (βλ. τα προγράμματα ΕΠΙΑΝ 2000-2006).

6. Η ελληνική ερευνητική άνοιξη

Η απογοήωση της έρευνας από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 οφείλεται σε τρεις βασικές διαρθρωτικές αλλαγές:

1) Την ένταξη στην ΕΟΚ, μετέπειτα Ευρωπαϊκή Ένωση, που εξασφάλισε την απ' ευθείας χρηματοδότηση της έρευνας από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό σε ανταγωνιστική βάση.

2) Την κατάργηση της έδρας στα ΑΕΙ και τον Ενιαίο Φορέα Διδασκόντων που εισήγαγε τακτές και επα-

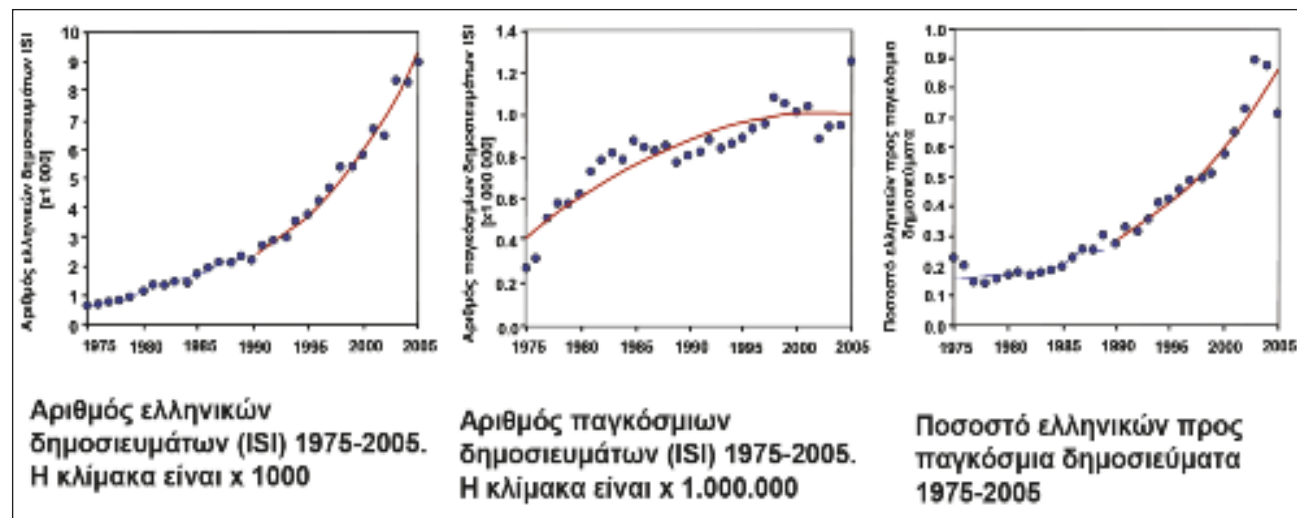
νειλημμένες κρίσεις των μελών ΔΕΠ.

3) Τη δημιουργία σύγχρονου θεσμικού πλαισίου για την έρευνα (ν. 1514/1985) και τα ερευνητικά κέντρα, τα οποία την ίδια περίοδο πολλαπλασιάστηκαν, ιδίως με τη δημιουργία πολλών μικρότερων ή μεγαλύτερων Ιδιωτικού Δικαίου Κέντρων (π.χ. ΙΤΕ).

Το παραπάνω τρίπτυχο οδήγησε σε άνθηση της έρευνας την εικοσαετία που ακολούθησε. Άνθηση που παρέμεινε και παραμένει εν πολλοίς άγνωστη στην ελληνική κοινωνία α) γιατί δεν την ενδιαφέρει και β) επειδή η συμβολή της στην ελληνική οικονομία (των μικρών επιχειρήσεων και της αυτοαπασχόλησης) ήταν περιορισμένη.

Για να τεκμηριώσουμε αυτό το γεγονός με πραγματικούς αριθμούς (αυτό που στις φυσικές επιστήμες θα λέγαμε «hard data»), η πλέον αντικειμενική, αποδεκτή και λιγότερο αμφισβητήσιμη μέτρηση, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, είναι η παραγωγή νέας γνώσης, εκφρασμένη ως αριθμός άρθρων σε διεθνή περιοδικά κύρους. Η παραγωγή αυτή δείχνει μια εκθετική αύξηση, από 1.000 άρθρα ανά έτος την περίοδο 1980-1985, σε πάνω από 12.000 άρθρα το 2005, υπερ-δωδεκαπλασιαζόμενη σε μια εικοσαετία (Εικόνα 2), άνοδος που συνεχίζεται εκθετικά και τα επόμενα χρόνια, όπως προκύπτει και από τα στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ). Η μεταβολή αυτή δεν είναι επακόλουθο μιας διεθνούς τάσης, δεδομένου ότι την ίδια περίοδο ο αριθμός των παγκόσμιων δημοσιεύσεων παρουσιάζει μια στασιμότητα με ελαφρές ανοδικές τάσεις (Εικόνα 2).

Τα παραπάνω στοιχεία καθώς και η επικαιροποίησή τους, είναι πλέον ευρέως διαθέσιμα και προσβάσιμα, τόσο λόγω του διαδικτύου, αλλά και από το ΕΚΤ (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης), αποτελώντας κοινή, εύκολη, μετρήσιμη, αλλά και μη αμφισβητήσιμη βάση για κάθε ανάλυση και την αποτίμηση της ελληνικής ερευνητικής παραγωγής¹⁴. Η ανατομία του έργου που έχει επιτελεστεί, αναδεικνύει επίσης το χαρακτηριστικό της *εντατικής παραγωγής νέας γνώσης* στα ΕΚ, με τετραπλάσια παραγωγή ανά ερευνητή σε σχέση με αυτήν ανά μέλος ΔΕΠ. Είναι προφανές ότι μπορούν και πρέπει να υπάρξουν πολλές και διαφορετικές αναγνώσεις των παραπάνω, που θα αναδεικνύουν μειονεκτήματα, πλεο-

Εικόνα 2. Ο αριθμός των ελληνικών και παγκόσμιων δημοσιεύσεων 1975-2005. Πηγή: Στεργίου Κ.Ι. και Παντής Ι.Δ. 2006. Πανεπιστημιακή έρευνα και αξιολόγηση. Πανεπιστήμιο, 20, 8-9, ΑΠΘ. Πανεπιστημιούπολη.

νεκτήματα, ανεπάρκειες και ισχυρά σημεία. Ο στόχος της συγκεκριμένης αποτίμησης δεν είναι να μπει σε αυτή τη συζήτηση, όπου πολλά θα μπορούσαν να λεχθούν, αλλά να αναδείξει την κοινή βάση και αφετηρία, που θα πρέπει να υπάρχει σε όλες τις συζητήσεις.

Όμως, και όλοι οι άλλοι δείκτες είναι εξ ίσου καλοί. Σύμφωνα με στοιχεία του 2009¹⁵, η Ελλάδα παρουσίαζε μια από τις χαμηλότερες αναλογίες ερευνητών (4,2 ερευνητές/1.000 εργαζόμενους) στην Ευρωπαϊκή Ένωση (6,3/1.000) και, βέβαια, πάρα πολύ μακράν των ΗΠΑ (9,3/1.000). Ταυτόχρονα, η χρηματοδότηση της έρευνας από την Ελλάδα ήταν κατά μέσον όρο στο 0,6% του ΑΕΠ έναντι 2% της ΕΕ, που την κατέτασσε 26η στα 27 κράτη μέλη.

Παρ' όλη τη μικρή αναλογία ερευνητών και ουσιαστική απουσία χρηματοδότησης, την ίδια περίοδο, τα ΕΚ (με αυξομειώσεις) για κάθε ευρώ που διαθέτει η πολιτεία, κέρδιζαν και επέστρεφαν κατά μέσον όρο άλλα 2 έως 3 ευρώ στην ελληνική οικονομία. Η παραγωγή νέας γνώσης στην Ελλάδα συνέχισε την εκθετική αύξηση (5η σε ρυθμό αύξησης) ήταν 17η στην παραγωγή επιστημονικής γνώσης στην ΕΕ σε αναγωγή ανά 1 εκατ. κατοίκους και 8η σε απορροφητικότητα των κοινοτικών κονδυλίων. Βρίσκεται στον ευρωπαϊκό μέσο όρο ως προς την αξία των δημοσιεύσεων της¹⁶. Οι ρυθμοί αυτοί συνεχίστηκαν και κατά τη διάρκεια της κρίσης με μια σταθεροποίηση κατά το 2011, με τους δείκτες απορροφητικότητας και αξίας δημοσιεύσεων να αυξάνονται και να πλασάζονται στις πρώτες θέσεις.

Όπως έχει προαναφερθεί, σε πείσμα της ελληνικής πραγματικότητας, τα ελληνικά Ερευνητικά Κέντρα

παρουσιάζουν την «ιδιορρυθμία» να αξιολογούνται ανά πενταετία από ανεξάρτητες Διεθνείς Επιτροπές. Τα αποτελέσματα της τελευταίας 5ης αξιολόγησης (2014), ήταν, όπως και στις προηγούμενες, ιδιαίτερα θετικά, δεδομένου ότι, με άριστα το 5, το 81% των Ινστιτούτων έλαβαν βαθμολογία άνω του 4, ενώ το 61% των Ινστιτούτων έλαβαν βαθμολογία πάνω από τον μέσο όρο (=4,38)¹⁷. Οι επανειλημμένες αυτές διαδικασίες, εκτός του ότι έχουν ωφελήσει τα μέγιστα το χώρο, βοηθώντας την βελτίωση και αυτογνωσία του, παρουσιάζουν και δύο επιπλέον ενδιαφέροντα στοιχεία:

- Όλες οι κατά καιρούς εκθέσεις διεθνούς αξιολόγησης, είναι εγκωμιαστικές για την έρευνα στην Ελλάδα και καταπέλτης για την ελληνική πολιτεία και το ελληνικό Δημόσιο¹⁸,
- έχουν συμβάλει ώστε να διαμορφωθεί στον ερευνητικό χώρο νοοτροπία, συμβολής με ουσιαστικές και θετικές προτάσεις.

Είναι λοιπόν τουλάχιστον αντι-επισημονικός (και οπωσδήποτε λανθασμένος) ο οποιοσδήποτε πολιτικός σχεδιασμός που, παρά την αφθονία δεδομένων, αγνοεί επιδεικτικά τα πραγματικά στοιχεία ενός χώρου, που είναι ο πλέον αξιολογημένος και καταγεγραμμένος του ελληνικού Δημοσίου. Παρ' όλα αυτά, η πολιτεία (αλλά και γενικότερα η κοινωνία, τα ΜΜΕ κ.ο.κ.) δείχνει άγνοια και απροθυμία να αξιοποιησει και να βασιστεί στα υπάρχοντα στοιχεία, παρεκκλίνοντας εύκολα σε λαϊκισμούς, απαξίωση του έργου που παράγεται και σε χάραξη πολιτικής με βάση τις εκάστοτε ιδεοληψίες. Ενδεικτικές της εικόνας καθώς και της γνώσης της ελληνικής κοινωνίας

για την έρευνα είναι οι ερωτήσεις από τους βουλευτές του αρμόδιου τμήματος της Βουλής, που θα μπορούσε να θεωρηθεί και το πλέον προωθημένο τμήμα της ελληνικής κοινής γνώμης (Πίνακας 2).

Δ. Προς μια μεταρρύθμιση του χώρου της έρευνας.

7. Αφετηριακά σημεία για μια Ερευνητική Μεταρρύθμιση.

Με βάση όσα έχουν αναπτυχθεί παραπάνω, αλλά και με την υπόθεση εργασίας, ισχυρίζομαι ότι πέντε διαπιστώσεις θα πρέπει να αποτελέσουν την βάση για κάθε μεταρρύθμιση στο χώρο της έρευνας.

- Ουσιαστικά δεν υφίσταται ούτε μπορεί να υπάρξει, στο εγγύς μέλλον, με την υφιστάμενη δομή της οικονομίας, άλλη, ουσιαστική, πηγή χρηματοδότησης εκτός της δημόσιας και της κοινοτικής.
- Εξ αιτίας της χρόνιας έλλειψης ενδιαφέροντος καθώς και της σημερινής δημοσιονομικής στενότητας, το κράτος αναζητά ευκαιρίες απόσυρσης από την έρευνα.
- Δεν υπάρχει ισχυρή παράδοση ενός ενιαίου χώρου εκπαίδευσης και έρευνας
- Η πέραν των ΑΕΙ έρευνα παραμένει κατακεραματισμένη και πολύ διασκορπισμένη
- Παραμένει ζητούμενο η χάραξη της ερευνητικής πολιτικής της χώρας.

Θα ριψοκινδύνευα και έναν 6ο χαρακτηριστικό. Η ελληνική έρευνα αναπτύχθηκε και απέδωσε κυρίως μέσω μικρών ευέλικτων δομών και όχι με μεγάλες, υδροκέφαλες δομές, σαν αυτές που τείνουν να σχηματίζουν τα τελευταία χρόνια, και ιδιαίτερα τα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Το χαρακτηριστικό αυτό της

Ερωτήσεις Βουλευτών	Παραπομπές
1. Η κοινωνία προβληματίζεται ότι η (μικρή) επένδυση που κάνει δεν έχει οικονομική ή άλλη επιστροφή σε αυτήν. Τα θεωρεί πεταμένα λεφτά.	5, 6
2. Η κοινωνία επενδύει στον ερευνητή, το αποτέλεσμα όμως το παίρνει οποιοσδήποτε και τελικά η κοινωνία δεν ωφελείται από τα χρήματα που δίνει.	5, 6
3. Η χρηματοδότηση από τη Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι άλλοθι για να μη δίνει το κράτος λεφτά για την έρευνα;	5
4. Η μεταφορά της ΓΓΕΤ στο υπουργείο Παιδείας ωφέλησε ή έβλαψε την έρευνα;	7,2, 2
5. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατευθύνει την έρευνα σε τομείς που δεν ενδιαφέρουν την Ελλάδα;	5, 6
6. Γιατί πολύ καλές ερευνητικές ιδέες και προτάσεις δεν χρηματοδοτούνται στην Ελλάδα αλλά στο εξωτερικό;	5, 6
7. Η Ελλάδα είναι συρραγός στον τομέα της Έρευνας και της Τεχνολογίας;	6
8. Γιατί η Ελλάδα δεν αναπτύσσει έρευνα και τεχνολογία ενώ όλα τα δεδομένα δείχνουν ότι μπορεί;	6
9. Είναι διάχυτη η γνώμη ότι τα Ερευνητικά Κέντρα έχουν πάρει πάρα πολλά λεφτά και δεν έχουν αποδώσει έργο. Για παράδειγμα, η πρόβλεψη των σεισμών έχουν δοθεί πολλά λεφτά που δεν έχουν αποδώσει. Τι μπορούμε να κάνουμε για να αποδώσει;	3, 5, 7
10. Σε ποιους τομείς έρευνας πρέπει να δοθεί προτεραιότητα; [διατροφή, θάλασσα, μεταποίηση, φάρμακα]	7.1
11. Υπάρχει η Ελλάδα στην παραγωγή νέας γνώσης;	6
12. Τα Ερευνητικά Κέντρα (ΕΚ) πάσχουν από ιδρυματισμό; Οι ερευνητές εξυπηρετούν τις προσωπικές τους φιλοδοξίες και την ανέλιξη τους και απουσιάζει η προσφορά τους στην οικονομία του τόπου;	5, 6
13. Γιατί η Ολλανδία είναι πρωτοπόρος στην γεωργία από τα λουλουδιά μέχρι τα μπισογειακά προϊόντα, ενώ εμείς δεν το έχουμε επιτύχει;	7.3, 7.1
14. Το σύστημα αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη έρευνας και πώς θα απαλλαγούμε από τα βάρη;	7.1, 7.2, 7.3
15. Τα έργα τα παίρνουν καθηγητές Πανεπιστημίου και τα δουλεύουν ιδιωτικά, αυτά τα έργα δεν θα έπρεπε να δουλεύουν στα Πανεπιστήμια; Πρέπει να τα δουλεύουν ιδιωτικά;	7.1
16. Αντιμετωπίζουμε επανειλημμένα αγροτικά προβλήματα, δεν έχουμε βοήθεια π.χ. για τις ασθένειες. Γιατί αυτά τα κέντρα δεν είναι αποτελεσματικά και αποκεντρωμένα σε αυτούς τους τομείς;	7.3
17. Υπάρχει ένα πλήθος δημοσιεύσεων, εντυπωσιακά μεγάλο και αυξανόμενο τα τελευταία χρόνια, αλλά γιατί δεν παράγουμε πατέντες; Γιατί ενώ παράγεται γνώση δεν έχει αποτέλεσμα;	5, 6
18. Ο ιδιωτικός τομέας στην Ελλάδα απουσιάζει, αντίθετα με το εξωτερικό, ποιο είναι το κλειδί για να ενεργοποιήσουμε τον ιδιωτικό τομέα προς την έρευνα στην Ελλάδα;	5
19. Τα ΕΣΠΑ καθυστερούν, πως ο μηχανισμός μπορεί να τρέξει γρηγορότερα και σε ποιους τομείς; Η επιλογή είναι αναγκαία γιατί τα λεφτά είναι λίγα.	8
20. Μπορεί ο ιδιωτικός τομέας να αναθέσει έργο έρευνας; Απαραίτητη προϋπόθεση για τον ιδιωτικό τομέα είναι η εξειδίκευση, μήπως το γεγονός ότι η έρευνα δημοσιεύεται είναι ανασχετικός παράγοντας για τον ιδιωτικό τομέα να επενδύσει σε αυτή;	5
21. Είναι οικονομικό ή δομικό το ζήτημα της μη μετατροπής της έρευνας σε πράξη και τεχνολογία;	5
22. Γιατί δεν προχωρά η έρευνα στο πρωτογενή τομέα στο γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα;	7.3

Πίνακας 2. Ερωτήσεις βουλευτών του Ελληνικού Κοινοβουλίου στη συνεδρίαση της μόνιμης επιτροπής για την έρευνα στις 15/6/2011. Το βίντεο με τη συζήτηση είναι <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#78a64b1e-a070-48fa-9133-f03e97780525>. Οι ερωτήσεις έχουν αναπλαστεί με ευθύνη του υπογράφοντος, ώστε να συντομευτούν και να αναδειχθεί η ουσία. Σε κάθε ερώτηση υπάρχουν παραπομπές σε σημεία του κειμένου που συνιστούν απάντηση σε αυτές.

ελληνικής έρευνας ίσως αποτελεί και μια δευτερεύουσα απάντηση στην ερώτηση γιατί το ελληνικό παράδειγμα απέδωσε όσα απέδωσε¹⁹.

Οι διαπιστώσεις αυτές χρειάζεται να διαπερνούν κάθε σχέδιο μεταρρύθμισης, προσαρμογής και εκσυγχρονισμού στο χώρο της έρευνας, που πρέπει να στοχεύει σε τέσσερις βασικούς τομείς:

- α) Το πλαίσιο στο οποίο θα διεξάγεται (7.1)
- β) Τη σύνδεση της παραγωγής και της μετάδοσης της νέας γνώσης (7.2)
- γ) Την αναδιοργάνωση της δομής του ερευνητικού χώρου (7.3)
- δ) Τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου (8)

Η μεταρρύθμιση αυτή έχει την ιδιαίτερα δύσκολη αποστολή ότι θα

πρέπει να αντιμετωπίσει τα παραπάνω χαρακτηριστικά, προσέχοντας ταυτόχρονα να διαφυλάξει και να μην καταστρέψει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής έρευνας.

7.1. Δημόσια έρευνα

Μια μεγάλη συζήτηση που έχει ανοίξει στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία αφορά το χαρακτήρα της δημοσίου συμφέροντος έρευνας. Σε απλοελληνική θεσμική μετάφραση, η συζήτηση επικεντρώνεται στο αν τα Ερευνητικά Κέντρα πρέπει να είναι Ιδιωτικού ή Δημοσίου Δικαίου. Χρειάζεται να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι η συζήτηση αφορά αποκλειστικά τη δημοσίου συμφέροντος έρευνα, στο πλαίσιο μιας εθνικής στρατηγικής, και όχι την έρευνα που γίνεται, χρειάζεται να γίνεται και πρέπει να ενισχύεται από ιδιώτες, επιχειρήσεις.

Αν και η συζήτηση αυτή μοιάζει

παράλογη στη βάση της, ωστόσο έχει δύο βασικά επιχειρήματα: α) Τα Ιδιωτικού Δικαίου Ερευνητικά Κέντρα «φέρνουν» περισσότερο συνάλλαγμα από τα Δημοσίου Δικαίου Ε.Κ., β) Θεωρούνται ότι διαθέτουν οικονομικό – διοικητική ευελιξία παρακάμπτοντας δυσλειτουργίες και γραφειοκρατία του Δημοσίου.

Η συζήτηση αυτή, κατά την ελληνική συνήθεια, γίνεται στρεβλά, παραβλέποντας τις ιδιαιτερότητες της χώρας. Έχει όμως ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί συνδέεται και αναδεικνύει όλες τις πτυχές της αναδιάρθρωσης και διορθωτικών κινήσεων που θα πρέπει να γίνουν:

1. Δεν νοείται Εθνική Ερευνητική Πολιτική χωρίς δημόσια έρευνα ούτε είναι δυνατόν αυτή να υλοποιηθεί χωρίς επιλεγμένους δημόσιους φορείς έρευνας. Το ελληνικό κράτος και η ελληνική

κοινωνία, επειδή δεν ενδιαφέρεται για την έρευνα, προσπαθεί μέσω ιδεολογημάτων περί ιδιωτικού δικαίου, να αποσρβεί από αυτήν.

2. Μια Εθνική Ερευνητική Πολιτική, όπως συμβαίνει με όλα τα κράτη, προϋποθέτει μια χρηματοδότηση τουλάχιστον, της τάξης του 50-60% ή και παραπάνω των ανελαστικών εξόδων. Αυτό, θεσμικά, στην Ελλάδα, μπορεί να διασφαλιστεί κυρίως μέσω του καθεστώτος Δημοσίου Δικαίου, που υποχρεώνει την πολιτεία σε μια ελάχιστη χρηματοδότηση. Το αντίθετο, με δεδομένη την υπόθεση εργασίας που αναπτύχθηκε στην ενότητα 5, στη (σημερινή) ελληνική πραγματικότητα σημαίνει περαιτέρω μείωση της χρηματοδότησης²⁰. Είναι διεθνής πρακτική και πολιτική της ΕΕ σε καιρούς κρίσης να αυξάνεται ο προϋπολογισμός για την έρευνα. Είναι χαρακτηριστικό ότι και τα δύο μνημόνια που υπέγραψε η Ελλάδα, εξαιρούν την έρευνα από τις περικοπές δαπανών, θέτουν την επένδυση στην έρευνα και την καινοτομία σαν βασικά εργαλεία και μοχλούς για την έξοδο από την κρίση και την ανάπτυξη. Περιττό επίσης να προσθέσουμε ότι τα συγκεκριμένα τμήματα του μνημονίου η ελληνική πλευρά όχι μόνο δεν τα εφάρμοσε²¹, αλλά επιπλέον κινήθηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση.

3. Οι ιδιαίτερες οικονομικές επιδόσεις χρηματοδότησης που αποδίδονται στα Ιδιωτικού Δικαίου Κέντρα είναι σε σημαντικό βαθμό επίπλαστες. Τα σημαντικότερα από αυτά, στελεχώνονται σε μεγάλο βαθμό από μέλη ΔΕΠ (ακόμη και τριπλάσιο των ερευνητών που διαθέτουν). Δηλαδή με στελέχη που οι αμοιβές τους καλύπτονται από το Δημόσιο, χωρίς να συνυπολογίζονται (καθώς επίσης και η χρήση των πανεπιστημιακών υποδομών και των φοιτητών²²).

4. Τα σημερινά Δημοσίου Δικαίου Ερευνητικά Κέντρα έχουν ακριβές υποδομές (ερευνητικά σκάφη, αντιδραστήρες, τηλεσκόπια, συστήματα πρόγνωσης). Οι υποδομές αυτές δεν μπορούν να συντηρηθούν σε καθεστώς ΝΠΙΔ. Αυτός είναι και ο λόγος που τα Ιδιωτικού Δικαίου Κέντρα αποποιούνταν, κατά το παρελθόν, ερευνητικές δραστηριότητες που απαιτούν τέτοιες «ακριβές» επενδύσεις²³. Είναι προφανές ότι αυτό

ισχύει πολύ περισσότερο τώρα σε εποχές «ισχνών αγελάδων». Είναι χαρακτηριστικό ότι η σύγκριση μεταξύ Κέντρων του ίδιου ερευνητικού τομέα (σύμφωνα και με την τελευταία διεθνή αξιολόγηση των Κέντρων), ή με αναγωγή ανά ερευνητή, δείχνει ότι δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ διαφορετικών νομικών καθεστώτων²⁴.

5. Υπάρχουν σημαντικοί τομείς έρευνας των οποίων η χρηματοδότηση πρέπει να διατηρήσει μια ισχυρή δημόσια συνιστώσα ανεξάρτητη από ιδιωτικά συμφέροντα, π.χ. θαλάσσια πολιτική, αλιεία, κοινωνική και ιστορική έρευνα.
6. Η διεθνής πρακτική σε όλες τις χώρες (των ΗΠΑ συμπεριλαμβανομένων) είναι η ύπαρξη ενός κορμού δημόσιας έρευνας, με δημόσια χρηματοδότηση (ανεξαρτήτως του θεσμικού της χαρακτήρα). Η δημόσια χρηματοδότηση γίνεται είτε μέσω των λειτουργικών εξόδων τους είτε μέσω σταθερών και μόνιμων εθνικών ερευνητικών προγραμμάτων, τα οποία απουσιάζουν από την Ελλάδα. Έτσι οι ανταγωνιστές μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν τον βασικό κορμό της έρευνάς τους χρηματοδοτούμενο από *δημόσιους πόρους* και ταυτόχρονα αξιολογία χρηματοδότηση από τον ιδιωτικό παράγοντα, στοιχεία που απουσιάζουν από την Ελλάδα και είναι προφανές ότι θα απουσιάζουν και στο άμεσο μέλλον. Η περικοπή των κονδυλίων μας κάνει *πιο ακριβούς και υπονομεύει την ανταγωνιστικότητα*, ιδίως όσους διαθέτουν ακριβές υποδομές.
7. Τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στα Ιδιωτικού Δικαίου δεν είναι πανάκεια, όπως αποδεικνύουν άφθονα αντι-παράδειγμα. Ενδεικτικά να αναφερθούν τα εκτός ΓΠΕΤ Ιδιωτικού δικαίου ΕΚ που σε πολλές περιπτώσεις «θεραπεύουν» ομοειδή αντικείμενα με αυτά που ανήκουν στη ΓΠΕΤ (π.χ. ΕΘΙΑΓΕ, ΙΓΜΕ, ΚΑΠΕ κ.ο.κ.). Τα παράδειγμα αυτά δείχνουν ότι οι μεγαλύτερες διαφορές δεν εστιάζονται στην διαφορά Ιδιωτικού και Δημοσίου Δικαίου, αλλά στο θεσμικό πλαίσιο που υπάρχει εντός και εκτός ΓΠΕΤ.
8. Η υποτιθέμενη ευελιξία των Ιδιωτικού Δικαίου Κέντρων, φάνηκε πόσο έωλη θεσμικά είναι (στην Ελλάδα) τα τελευταία χρόνια της κρίσης, όταν τα Κέντρα αυτά

εντάσσονταν άλλοτε στην ίδια κατηγορία με τις ΔΕΚΟ και άλλοτε με τις ΜΚΟ, εκτοξεύοντας τη δυσλειτουργία τους και τη γραφειοκρατία. Καθώς επίσης από το γεγονός ότι οι οικονομικές περικοπές στην επιχορήγησή τους οδήγησαν σε πολλές περιπτώσεις τα Ιδιωτικού Δικαίου κέντρα, σε αδυναμία απορρόφησης της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, αναγκαστική επιστροφή κονδυλίων και περιορισμό του φυσικού αντικείμενου των έργων, γιατί αδυνατούσαν να καλύψουν την ελληνική συμμετοχή.

9. Η πολιτική επιλογή της δημιουργίας ενός Ενιαίου Χώρου Έρευνας και Εκπαίδευσης, υπονομεύεται αν τα δύο συστατικά του (ΑΕΙ και Ε.Κ.) διέπονται από διαφορετικό θεσμικό καθεστώς. Η δημόσια συνιστώσα θα είναι πάντα επικυρίαρχη της άλλης, νοθεύοντας το αποτέλεσμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι υποστηρικτές των Ιδιωτικού Δικαίου κέντρων είναι συνήθως αντίθετοι με τη στρατηγική επιλογή του Ενιαίου Χώρου Εκπαίδευσης και Έρευνας (βλ. παρακάτω).

10. Τέλος, κάτι περισσότερο συγκυριακό. Η νέα ευρωπαϊκή πολιτική στοχεύει όλο και περισσότερο τα ερευνητικά κονδύλια να περνούν μέσω των κρατών μελών, καθώς και να μεταφέρονται κονδύλια για την έρευνα στις περιφερειακές πολιτικές, είτε με υποχρεωτικές οδηγίες είτε με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία (π.χ. προγράμματα ERA-NET). Αυτό σημαίνει ότι το χρηματοδοτικό πρότυπο της απευθείας χρηματοδότησης από την Ε.Ε. αλλάζει σε ένα πιο αποκεντρωμένο - ομοσπονδιακό σύστημα χρηματοδότησης, το οποίο όμως υπονομεύει τη χρηματοδότηση της έρευνας στην Ελλάδα λόγω των ιδιομορφιών που έχουν περιγραφεί.

Τα παραπάνω συνιστούν την βασική επιχειρηματολογία γιατί η έρευνα και στην Ελλάδα, όπως και σε όλα τα δυτικά κράτη, πρέπει να στηρίζεται σε μια βασική και γενναία κρατική χρηματοδότηση, η οποία (ειδικά στην Ελλάδα) πρέπει να διασφαλίζεται θεσμικά σε κάθε τυχόν μεταρρύθμιση²⁵.

7.2. Ενιαίος Χώρος Εκπαίδευσης και Έρευνας

Ανώτατη εκπαίδευση και έρευνα αποτελούν ένα ενιαίο και αδιαίρετο σύνολο δραστηριοτήτων, το οποίο αποκτά συνεχώς μεγαλύτερη στρα-

τηγική σημασία. Ο ενιαίος χώρος ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας δεν πρέπει να κατανοηθεί ως σύστημα ισοπεδωτικής ομοιογένειας, αλλά αντίθετα ως δυναμικό σύστημα πολλών κατευθύνσεων και ταχυτήτων. Πρέπει να οικοδομηθεί ένας νέος, μεγάλος χώρος ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας, αξιοποιώντας αυτό τον πλούτο της διαφοροποίησης και εξασφαλίζοντας την ποιότητα. Για το σκοπό αυτό πρέπει να διαμορφωθεί ένα ισχυρό πλαίσιο, όπου οι υπάρχουσες δυνάμεις στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας θα απελευθερώσουν τη δυναμική τους, επιδιώκοντας την αριστεία και αναπτύσσοντας όλες τις δυνατές θετικές συνέργειες. Απαραίτητο γι' αυτό είναι να διαμορφωθεί ένα απλό, σταθερό και μακροπρόθεσμο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των επιμέρους φορέων.

Αντίθετα με το τι συμβαίνει στις περισσότερες χώρες, ο χώρος της Ανώτατης Εκπαίδευσης και της Έρευνας στην Ελλάδα παρέμενε διαχωρισμένος έως σήμερα, με τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας να ανήκει στο υπουργείο Ανάπτυξης. Το 2011 μεταφέρθηκε για πρώτη φορά στο υπουργείο Παιδείας, ενώ στη συνέχεια ακολούθησαν διάφορες παλινωδίες περιπλάνησής από υπουργείο σε υπουργείο. Σήμερα παραμένει στο υπουργείο Παιδείας, με ισχυρές πιέσεις να αποσπαστεί από αυτό, χωρίς να έχει ολοκληρωθεί ένα θεσμικό πλαίσιο ενιαίας λειτουργίας των ΑΕΙ με τα ΕΚ.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, Νορβηγία, Σουηδία, Ολλανδία, Ρωσία κ.ο.κ.) έχουν ενιαία υπουργεία Ανώτατης Παιδείας και Έρευνας, ενώ αντίστοιχα θεσμικά πλαίσια (π.χ. ξεχωριστό υπουργείο Έρευνας στην Ισπανία) υπάρχουν σε όλες σχεδόν τις υπόλοιπες χώρες. Είναι όμως πάντα προτιμότερο η συζήτηση να γίνεται με τα πρωτογενή επιχειρήματα και η Ελλάδα να μην αντιγράφει τι συμβαίνει στις άλλες χώρες, ώστε η θεσμοθέτηση να γίνεται με βάση τις ελληνικές ιδιομορφίες. Το ελληνικό «παράδειγμα», που δημιουργήθηκε άτυπα τα τελευταία χρόνια (συχνά, σε αντίθεση με τις κρατικές πολιτικές), έδειξε ότι αυτός ακριβώς ο ενιαίος χώρος ενισχύει την έρευνα, όπως συνέβη ατύπως στην Κρήτη και σε άλλα περιφερειακά ΑΕΙ.

Η συμπληρωματικότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των Ερευνητικών Κέντρων έχει τεκμη-

ριωθεί νωρίτερα σε αυτό το κείμενο. Ένα μεγάλο τμήμα της παραγωγής νέας γνώσης αλλά και της παραγωγής των στελεχών (αυτο-αναπαραγωγή) συντελείται στα Ερευνητικά Κέντρα, που παραμένουν όμως εν πολλοίς αποκομμένα από την εκπαιδευτική διαδικασία. Η θεσμοθέτηση της συμμετοχής των ΕΚ στη μετάδοση γνώσης (μεταπτυχιακά, διδακτορικά), με σχέσεις ισοτιμίας και συνεργασίας με τα ΑΕΙ, καθώς και η πρόσβαση των ΑΕΙ στις υποδομές των Ινστιτούτων, είναι επιτακτική. Πολλοί τομείς της έρευνας έχουν ανάγκη από υποδομές που δεν μπορούν να υποστηριχτούν θεσμικά από ΑΕΙ, π.χ. Δημόκριτος, ΕΛΚΕΘΕ, ΙΓΕ. Ταυτόχρονα, τα ΑΕΙ διαθέτουν νέο επιστημονικό δυναμικό (φοιτητές) η εμπλοκή των οποίων στην παραγωγή έρευνας είναι πολύτιμη (όρεξη, ενθουσιασμός, μικρό κόστος). Και οι δύο χώροι πρέπει να έχουν πρόσβαση στα πλεονεκτήματα που παρέχει ο καθένας χωριστά.

Είναι προφανές ότι η μεγιστοποίηση του ερευνητικού αποτελέσματος αλλά και της μετάδοσης της παραγόμενης γνώσης απαιτεί την απρόσκοπτη κινητικότητα του επιστημονικού δυναμικού σε έναν Ενιαίο Χώρο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Έρευνας, με ενοποίηση του κανονιστικού πλαισίου, επιβάλλοντας διαφάνεια και αντιμετώπιζοντας τον κατακερματισμό του χώρου. Η αμφίδρομη κινητικότητα αποτελεί συστατικό στοιχείο για το σχεδιασμό των μεταπτυχιακών σπουδών, εντός ενός συνεργατικού θεσμικού πλαισίου που προάγει την αριστεία. Η σημερινή χαλαρή διασύνδεση των Ε.Κ. και ΑΕΙ ουσιαστικά είναι απαγορευτική για τη μεταφορά στην εκπαίδευση της νέας γνώσης που παράγεται.

Η προώθηση αυτής της πολιτικής (για την ελληνική πραγματικότητα) προϋποθέτει την άμεση θέσπιση κοινής πολιτικής δομής και εποπτεύουσας (διοικητικής) αρχής (Γενική Γραμματεία, Υφυπουργείο, Υπουργείο) Ανώτατης Εκπαίδευσης και Έρευνας. Η προώθηση του Ενιαίου χώρου

■ θα ενισχύσει τη βασική έρευνα, που είναι προϋπόθεση *sine qua non* για την εφαρμοσμένη και την ανάπτυξη της καινοτομίας

■ θα διευκολύνει το σχεδιασμό εθνικής ερευνητικής στρατηγικής μέσα από την οργανική και συνδυασμένη αξιοποίηση του συνόλου του επιστημονικού-ερευνητι-

κού δυναμικού της χώρας.

Και θα έχει ως αποτέλεσμα

- την εξοικονόμηση και την ισορροπημένη κατανομή των κονδυλίων
- τις συνέργειες ΑΕΙ και Ερευνητικών Κέντρων σε ερευνητικά προγράμματα
- τον εξορθολογισμό και τη μεγαλύτερη αξιοποίηση της υπάρχουσας τεχνογνωσίας και εξοπλισμού
- την πληρέστερη αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού της χώρας
- την κινητικότητα ερευνητών, καθηγητών, μεταπτυχιακών φοιτητών και, κατά συνέπεια,
- την επαρκέστερη κάλυψη των πεστικότητας ελλείψεων προσωπικού, τόσο των ΑΕΙ όσο και των Ερευνητικών Κέντρων.

7.3. Πολυδιάσπαση της έρευνας

Ένα προφανές θεμελιώδες πρόβλημα της ελληνικής έρευνας δημοσίου συμφέροντος είναι η πολυδιάσπαση και ο κατακερματισμός της, θέτοντας επί τάπητος την αναγκαιότητα ενός «Ερευνητικού Καλλικράτη» στο χώρο της έρευνας.

Συνήθως, μιλώντας για έρευνα στην Ελλάδα εννοούμε, πέρα από τα ΑΕΙ, τα 11 Ερευνητικά Κέντρα που βρίσκονται υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ). Ωστόσο, υπάρχουν πολυάριθμοι ερευνητικοί φορείς, διεσπαρμένοι σε τουλάχιστον 16 διαφορετικά υπουργεία, οργανισμούς ή υπηρεσίες (βλ. Πίνακα 1). Οι φορείς αυτοί δεν διέπονται από ενιαίο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας, εκλογής ερευνητών, διεθνών κρίσεων κ.λπ.

Σε αυτή την πανοραμική συναντάμε και ακρότητες του τύπου: ερευνητικοί φορείς του ίδιου του υπουργείου Παιδείας (π.χ. της Ακαδημίας Αθηνών, τα Ινστιτούτα του Πολυτεχνείου κ.ο.κ) να μην είναι ενταγμένοι στη ΓΓΕΤ: η κακοδιαμονία του Ελληνικού Κράτους στην αποθώσσή της.

Το ξεκαθάρισμα του τοπίου είναι προϋπόθεση οποιαδήποτε ουσιαστικής και ριζικής αναδιάρθρωσης του ερευνητικού ιστού. Ο χώρος των ερευνητικών κέντρων πρέπει να αντιμετωπιστεί ως ενιαίο σύνολο, με συνολικό σχέδιο, με στόχο την κατάργηση των περιττών, των αλληλεπικαλύψεων και των αντιφάσεων του συστήματος.

Η αναδιάρθρωση αυτή πρέπει να βασιστεί, στα συμπεράσματα που πη-

γάζουν από τον σημερινό πειραματισμό της διασποράς και του κατακερματισμού της έρευνας. Χρειάζεται, δηλαδή, να ληφθούν υπ' όψη τα εξής:

1. Η περιγραφείσα ερευνητική άνοιξη στη χώρα μας αφορά κυρίως τα Ερευνητικά Κέντρα της ΓΓΕΤ.
2. Τα Ερευνητικά Κέντρα της ΓΓΕΤ, είναι ο μόνος ίσως θεσμός του ελληνικού κράτους που έχει επανειλημμένα αξιολογηθεί συγκριτικά από διεθνείς επιτροπές.
3. Με τη «διάχυση» της έρευνας στα κάθε είδους υπουργεία, ακόμα και δυναμικοί (κατά το παρελθόν) τομείς της έρευνας (π.χ. γεωργική έρευνα), εκφυλίστηκαν από φορείς καινοτομίας σε παροχείς υπηρεσιών, με υποβάθμιση του ερευνητικού ρόλου τους. Έτσι, σήμερα, η κοινωνία τους αντιμετωπίζει (εν πολλοίς άδικα) ως φορείς πελατειακής εξυπηρέτησης, χωρίς τεκμηριωμένο έργο, ενώ οι αγωνιώδεις προσπάθειες μελών και στελεχών τους να παραμείνουν προσηλωμένοι στο ερευνητικό τους έργο, συσκοτίζονται, μηδενίζονται και εξαφανίζονται.

Είναι λοιπόν αναγκαία μια ρηξικέλευθη τομή που θα εντάξει όλες τις ερευνητικές δραστηριότητες της χώρας, το σύνολο των ερευνητικών φορέων των διαφόρων υπουργείων (που διέπονται από διαφορετικά νομοθετικά πλαίσια) σε έναν ενιαίο φορέα με ενιαίο νομοθετικό - θεσμικό πλαίσιο. Η επιλογή αυτή θα επέτρεπε το συντονισμό της ερευνητικής πολιτικής και τον περιορισμό των ποικιλώνυμων μικροσυμφερόντων.

Οι κατά καιρούς πιέσεις για συρρίκνωση του κράτους, συνήθως, επιμερίζονται σε κάθε υπουργείο χωριστά, αγνοώντας το σύνολο. Η τακτική αυτή έχει οδηγήσει σε μια ανούσια, διεκπεραιωτική, συγχώνευση των συγχωνευμένων, που προσθέτει δυσλειτουργίες και γραφειοκρατία, σχηματίζοντας μεγάλες μονάδες, με μείωση της ευελιξίας και εξοικονόμηση πόρων.

Αντίθετα, αναδιατάξεις, αναδιάρθρωσεις και συγχωνεύσεις, με ένα συνολικό και ενιαίο σχέδιο που θα περιλαμβάνει το σύνολο της κρατικής δομής, θα σήμαινε εξοικονόμηση πόρων σε μεγάλη κλίμακα. Κυρίως όμως θα σήμαινε δημιουργία καινούργιων, σύγχρονων και ανταγωνιστικών ερευνητικών μονάδων. Η επιλογή αυτή θα σήμαινε, εκτός

από την οικονομία κλίμακας, καινοτομία, και αύξηση της εισροής χρημάτων από ανταγωνιστικά ευρωπαϊκά προγράμματα που ήδη διεκδικούνται με μεγάλη επιτυχία. Τα κύρια εμπόδια σε μια τέτοια μεταρρύθμιση είναι ο ίδιος ο συντεχιασμός του κράτους, των υπουργείων και των υπουργών του, καθώς και τα συμφέροντα που προστατεύουν. Μια μεταρρύθμιση πρέπει να κάνει την επιλογή ρήξης με αυτά.

8. Άξονες για τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας στην έρευνα

Ο ερευνητικός ιστός είναι, σήμερα, ένας ιδιαίτερα αποδοτικός και, για το λόγο αυτό, οι οποιοδήποτε αλλαγές και μεταρρυθμίσεις πρέπει να γίνονται προσεκτικά, σταδιακά και με συναίνεση της ερευνητικής κοινότητας ώστε να προστατεύεται η εύρυθμη λειτουργία του. Είναι σημαντικό να προχωρούν πάντα οι αναγκαίες και ώριμες αλλαγές, αποφεύγοντας τους οριζόντιους ακρωτηριασμούς και τις ισοπεδωτικές λύσεις, που υπονόμισαν κάθε ιδέα μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού τα τελευταία χρόνια. Οι στόχοι και ο σχεδιασμός πρέπει να αναπροσαρμόζονται ανάλογα με τα αποτελέσματα κάθε βήματος των αλλαγών.

Με δεδομένη την καλή απόδοση μέχρι σήμερα της έρευνας τίθεται ένα βασικό ερώτημα. Γιατί χρειάζεται εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου;

1. Ο νόμος 1514/85 είναι ένας πολύ καλός νόμος ο οποίος έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη του ερευνητικού συστήματος στη χώρα μας. Άντεξε (αντέχει) στο χρόνο ακριβώς γιατί ήταν μπροστά από την εποχή του.
2. Ο νόμος φτιάχτηκε σε συνθήκες που ουσιαστικά δεν υπήρχαν ερευνητές ούτε μεγάλα ερευνητικά προγράμματα. Ψηφίστηκε, με άλλα λόγια, σε μια εποχή που το ερευνητικό σύστημα ήταν σε «νηπιακή μορφή» και πρέπει να αναπροσαρμοστεί στις σημερινές συνθήκες «ωρίμασης» αυτού και του ερευνητικού δυναμικού.
3. Ο νόμος πρέπει να αναπροσαρμοστεί στη στρατηγική επιλογή της δημιουργίας ενός ενιαίου χώρου εκπαίδευσης και έρευνας.
4. Ο νόμος δεν κατόρθωσε να εξασφαλίσει το πλαίσιο για τη χάραξη μιας εθνικής στρατηγικής για την έρευνα, παραμένοντας αδρανής στα αντίστοιχα σημεία του.

5. Ο νόμος δεν αντιμετώπιζε τον κατακερματισμό του ερευνητικού ιστού και της ερευνητικής πολιτικής.
6. Ο νόμος είναι αρκετά δύσκαμπτος στην αντιμετώπιση των νέων ερευνητικών προκλήσεων, της πολυθεματικής σύνθεσης ερευνητικών πεδίων και της διοικητικής ευελιξίας για την αντιμετώπιση του σημερινού συνεχώς μεταβαλλόμενου πεδίου της έρευνας.

Ένα δεύτερο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι με ποιες δυνάμεις μπορεί να προχωρήσει η μεταρρύθμιση, γιατί το βασικό πρόβλημα κάθε μεταρρύθμισης δεν είναι ο σχεδιασμός αλλά, κυρίως, η υλοποίηση. Δύο είναι οι βασικές παράμετροι που θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψη: α) η μεταρρύθμιση να είναι σύμφωνη με τις ανάγκες, τον χαρακτήρα και την παιδεία της κοινωνίας όπου θα υλοποιηθεί και β) να έχουν εξασφαλιστεί και προσδιοριστεί οι δυνάμεις που θα την υποστηρίξουν.

Εδώ τα προβλήματα είναι πολλαπλά. Η μεταρρύθμιση στο χώρο δεν θα «πηγάσει» από κάποιο κοινωνικό ή οικονομικό «αίτημα» (σύμφωνα και με την υπόθεση εργασίας) και, άρα, πρέπει να αποτελεί μια κεντρική πολιτική επιλογή, ενταγμένη σε ένα σχέδιο ανάπτυξης της χώρας. Με άλλα λόγια, καλούμαστε να κάνουμε μια μεταρρύθμιση σε ένα χώρο που μέσα στην Ελλάδα διαθέτει μόνο «παραγωγούς» (της γνώσης) και όχι τους «καταναλωτές» της (κοινωνία, επιχειρήσεις κ.λπ.), οι οποίοι βρίσκονται (συνχά) εκτός ελληνικών συνόρων. Ένας βασικός υποστηρικτικός παράγον, επομένως, δεν μπορεί παρά να είναι το ίδιο το ερευνητικό δυναμικό.

8.1. Διοίκηση Ερευνητικών Κέντρων

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που έχει αναδειχθεί είναι ότι το προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο θεσπίστηκε όταν το επίπεδο ανάπτυξης της έρευνας και η διαθεσιμότητα όρων ερευνητών ήταν σε χαμηλά επίπεδα. Το σημερινό σύστημα ανάδειξης της διοίκησης οδηγεί συχνά σε πρόσωπα (διευθυντές) που, ανεξάρτητα από τα προσόντα τους, δεν είναι γνώστες των διοικητικών προβλημάτων. Επιπλέον, ο «προσωρινός» χαρακτήρας της παρουσίας τους στα ΕΚ, η απουσία καθεστώτος πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησής τους και η

απουσία αξιολόγησης των πεπραγμένων τους οδηγεί συχνά στην αντιμετώπιση της Διοίκησης του Κέντρου ως δευτερεύουσας απασχόλησης. Ενισχύεται έτσι η εμφάνιση ιδιοκτησιακών και καισαρικών συμπεριφορών, βασική πηγή προβλημάτων και δυσλειτουργιών.

Απουσιάζουν *θεσμικά αντίβαρα* από πρόσωπα που γνωρίζουν την καθημερινότητα των Ινστιτούτων. Η συμμετοχή των ίδιων των ερευνητών των κέντρων τόσο στην ανάδειξη της διοίκησης όσο και στη διοίκηση καθαυτή είναι (όταν δεν απουσιάζει πλήρως) πολύ μικρή έως προσχηματική. Έτσι, σήμερα, 200 χρόνια μετά τη Γαλλική Επανάσταση (που έθεσε την αρχή: όσοι πληρώνουν φόρους να έχουν λόγο στις αποφάσεις), στα Ερευνητικά Κέντρα, οι ερευνητές, αν και διαχειρίζονται εκατοντάδες και πολλές φορές εκατομμύρια ευρώ, ουσιαστικά δεν έχουν λόγο στη διοίκησή τους ή στην εκλογή τους. Το ζήτημα της ενίσχυσης της συμμετοχής τους καθώς και της δημιουργίας δομών ελέγχου και αποφάσεων πρέπει να αποτελέσει ένα από τα βασικά στοιχεία κάθε μεταρρύθμισης, ώστε αυτή να υποστηριχτεί από τις βασικές και ζωντανές δυνάμεις του συστήματος.

8.2. Θεματικές ενότητες.

Το δεύτερο πρόβλημα προκύπτει από την ίδια την ιστορία της δημιουργίας του ερευνητικού συστήματος. Οι υπάρχουσες δομές (Ε.Κ.) έχουν αναπτυχθεί χωρίς κάποιο σχέδιο ερευνητικής πολιτικής, συχνά από μίμηση ή τυχαία. Όμως, αυτό διαμόρφωσε τις πραγματικές οντότητες που είναι τα σημερινά Ε.Κ., και γι' αυτό το λόγο τα περισσότερα είναι πολυθεματικά (με βασικές ίσως εξαιρέσεις το ΕΚΚΕ και το ΕΛ.ΚΕ.Θ.Ε.).

Εκ των πραγμάτων προκύπτει η ανάγκη αναθεώρησης και εξορθολογισμού αυτής της κατάστασης. Ταυτόχρονα, όμως, μια βίαιη κατάργηση αυτής της παράδοσης θα προκαλέσει μεγαλύτερα προβλήματα από όσα θα επιλύσει, μάλιστα σε μια εποχή που αυτό δεν μπορεί να «αναπληρωθεί» με χρηματοδότηση. Η πολυθεματική συνύπαρξη μικρών μονάδων έχει αναδειχθεί ως πλεονέκτημα με την ενίσχυση της διαθεματικής συνεργασίας και την ανάπτυξη συνεργιών στα όρια και στα πεδία επαφής μεταξύ των διαφορετικών επιστημών.

Μια από τις «συνταγές» επιτυχίας του συστήματος είναι ότι αναπτύχθηκε μέσα από μικρές ευέλικτες δο-

μές, στις οποίες η συνεργατικότητα διευκολύνεται, τις υπονομεύουν όμως η ανταγωνιστικότητα και οι αλληλεπικαλύψεις. Έχει ενδιαφέρον ότι ενώ αυτά τα χαρακτηριστικά αποτελούν στοιχεία του πολιτισμού και της παιδείας μας²⁶, οι έως σήμερα προσπάθειες αλλαγών τείνουν προς την ακύρωσή τους, παράγουν δυσλειτουργικές, γραφειοκρατικές και υδροκέφαλες δομές, κακέκτυπα ξένων συστημάτων. Το στοίχημα κάθε μεταρρύθμισης είναι πώς θα περιορίσει τις αλληλεπικαλύψεις, πώς θα ενισχύσει τις συνέργειες και τις συνεργασίες μεταξύ ομοειδών αντικειμένων, διατηρώντας και ενισχύοντας ταυτόχρονα τις μικρές και ευέλικτες δομές, μέσω μιας δικτυακής λειτουργίας και διοίκησης.

Η λύση αυτού του γόρδιου δεσμού ίσως βρίσκεται σε ανεξάρτητες, μικρές, ευέλικτες, δικτυωμένες δομές σε κάθε θεματική ενότητα, που συσχετίζονται με άλλες, ώστε να προάγεται η διεπιστημονική συνεργασία. Η ταυτόχρονη παρουσία, σχημάτων δικτύωσης και κοινής διοίκησης/διεύθυνσης των ομοειδών αντικειμένων θα αντιμετωπίσει αποτελεσματικά θέματα αλληλεπικαλύψεων, ανταγωνισμού και διασποράς δυνάμεων για το δημόσιο σύστημα²⁷. Η θεσμική αποτύπωση παραμένει ουσιαστικό ζητούμενο και αποτελεί ένα από τα πλέον δύσκολα σημεία αναθεώρησης, δεδομένου ότι η σημερινή κατάσταση αποτελεί ταυτόχρονα ένα από τα ισχυρά σημεία και πλεονεκτήματα του ερευνητικού μας συστήματος.

Ένα τέτοιο σχήμα θα επιτρέψει στην έρευνα να αναπροσαρμόζεται εύκολα στο σημερινό μεταβαλλόμενο πεδίο και στην ανάπτυξη και την αναδιάρθρωση δια-θεματικών πεδίων. Σε συνδυασμό μάλιστα με την θεσμοθέτηση του Ενιαίου Χώρου Εκπαίδευσης και Έρευνας, που θα επιτρέψει στα βασικά ΑΕΙ να συνδεθούν με τον Ερευνητικό Ιστό, θα ενισχύσει το συντονισμό της έρευνας και την προαγωγή της διεπιστημονικής συνεργασίας.

8.3. Διεύθυνση και διοίκηση της έρευνας

Όλες οι διεθνείς αξιολογήσεις της χώρας αποδίδουν εγκώμια για την απόδοση του ερευνητικού ιστού²⁸, και εντοπίζουν τα βασικά προβλήματα στο ελληνικό κράτος. Οι παρατηρήσεις τους δεν ελήφθησαν ποτέ υπ' όψη. Σήμερα, είναι φανερό ότι υπάρχουν δύο επιλογές:

Η μία θα ήταν συντονιστής να παραμείνει το κράτος, η ΠΓΕΤ. Η επι-

λογή αυτή σημαίνει ότι ο συντονιστής θα έχει έντονα πολιτικό χαρακτήρα, καθώς και τη διατήρηση μιας κρατικής δομής που έχει προκαλέσει πολλά προβλήματα, ενώ έχει ασκηθεί κριτική εναντίον της από τις αξιολογήσεις. Είναι όμως πολύ δύσκολο να φανταστούμε μια αυστηρά πολιτική ηγεσία να χαράσσει ερευνητική πολιτική. Η πολιτική ηγεσία πρέπει να δίνει μόνο πολύ βασικές επιλογές αναπτυξιακών κατευθύνσεων και μοντέλων και να καθορίζει την ένταση της χρηματοδότησης.

Η άλλη επιλογή είναι να προκρίνουμε μια οργανωτική δομή, ημιανεξάρτητη, ημιαυτόνομη από το κράτος, που θα χαράσσει ερευνητική πολιτική και θα οργανώνει την προκήρυξη ερευνητικών προγραμμάτων, σε συνεργασία με το υπουργείο Παιδείας. Το σχήμα αυτό δεν πρέπει να αναπαράγει το σχήμα των «σοφών» του ΕΣΕΤ, δηλαδή υποτιθέμενων ανεξάρτητων τεχνοκρατών της έρευνας, με βασικές περγαμινές το επιστημονικό τους έργο. Αντιθέτως χρειάζεται να έχει χαρακτηριστικά διοίκησης και χάραξης πολιτικής της έρευνας. Τα χαρακτηριστικά αυτά συχνά (και σίγουρα όχι απαραίτητα) δεν συμπίπτουν με τις επιστημονικές περγαμινές. Η κεντρική διοίκηση θα πρέπει να έχει την ευθύνη να προκηρύσσει θέσεις ερευνητών (Εθνικοί Ερευνητές²⁹) για να καλύψει διεπιστημονικές ανάγκες έρευνας, καθώς και να δημιουργεί νέες επιστημονικές θεματικές περιοχές.

Αντί επιλόγου

Στον χρόνο που μεσολάβησε από την ολοκλήρωση του παρόντος κειμένου και της δημοσίευσής του, ψηφίστηκε νέος νόμος για την έρευνα (4310/2014), που έρχεται να επιβεβαιώσει με τον πιο οδυνηρό τρόπο βασικές διαπιστώσεις του κειμένου, καθώς οι αλλαγές που επιφέρει κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση από αυτή που έχει ανάγκη η έρευνα στη χώρα μας. Μια συνοπτική αποτίμηση δείχνει ότι η βασική στόχευση του νέου πλαισίου είναι η προσαρμογή του στην στροφή της ευρωπαϊκής πολιτικής για την έρευνα. Σύμφωνα με αυτή, η χρηματοδότηση της έρευνας με σημαντικά ποσά στρέφεται προς τις περιφέρειες των κρατών μελών. Η θεσμική «προσαρμογή» που επιχειρείται, με τον νέο νόμο, αντί να ενισχύσει την έρευνα, στοχεύει να «διευκολύνει» τη διοχέτευση αυτών των πόρων σε άλλες (εκτός της έρευνας) δραστηριότητες. Αυτό επιχειρείται

με τρεις βασικές μεταβολές που διαπερνούν το κείμενο του νόμου. Το θεσμικό πλαίσιο που εισάγει ο νέος νόμος:

1. Αποσυνθέτει νομικά και θεσμικά την έννοια της έρευνας, ώστε να χωρούν οι πάντες και να μπορούν να αποσπούν ευρωπαϊκά χρήματα τα οποία απευθύνονται και κατευθύνονται στην έρευνα. Αυτό διευκολύνει ιδιαίτερα τους εκάστοτε περιφερειάρχες για πελατειακές σχέσεις.
2. Δίνεται η δυνατότητα στις περιφέρειες να δημιουργούν ερευνητικά κέντρα και ινστιτούτα, χωρίς την υποχρεωτική ένταξη στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο, δηλαδή χωρίς εκλεγμένους, κρινόμενους και αξιολογούμενους ερευνητές με πλήρη δικαιώματα και καθήκοντα, αλλά και χωρίς περιοδική διεθνή κρίση των ΕΚ.
3. Υπονομεύεται και υποβιβάζεται η υπόσταση του ερευνητή και του ερευνητικού χώρου, που είναι οι «παραδοσιακοί» και «φυσικοί» αποδέκτες των ερευνητικών ευρωπαϊκών πόρων. Αυτό αποτυπώνεται εκτός των άλλων με την κατάργηση του «tenure», δηλαδή της μονιμότητας των ανώτατων βαθμίδων, που στοχεύει κυρίως στη διασφάλιση και προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας έκφρασης. Ταυτόχρονα, οι ερευνητές μεταπίπτουν θεσμικά στο επίπεδο του κρατικού υπαλλήλου (και όχι των πολιτών ή της κοινωνίας, του κοινωνικού λειτουργού). Με άλλα λόγια, οι ερευνητές οφείλουν να λογοδοτούν στις κρατικές - κυβερνητικές δομές και όχι στην κοινωνία. Πέρα από τα προφανή, αυτό εισάγει και ουσιαστική ανισοτιμία με τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ, υπονομεύοντας τον ενιαίο χώρο εκπαίδευσης και έρευνας.

Το παραπάνω πλαίσιο διευκολύνει τη διοχέτευση των περιφερειακών χρημάτων για την έρευνα σε αλλότριους πελατειακούς σκοπούς, επιβεβαιώνοντας την κρατική επιλογή να μη γίνονται επενδύσεις στην έρευνα, αλλά στην ενίσχυση της θεσμικής και διοικητικής πολυδιάσπασης της έρευνας, όπως έχει περιγραφεί παραπάνω. ■

¹ Οι βασικές ιδέες διαμορφώθηκαν από την εργασία μου στο χώρο της έρευνας με άξονα τις επιστημονικές προσεγγίσεις και μεθοδολογίες των βιολογικών

επιστημών. Η ολοκλήρωσή τους ωστόσο και η όποια σφαιρικότητα και εγκυρότερη τεκμηρίωση, οφείλεται στην θητεία μου στην Ένωση Ελλήνων Ερευνητών 2012-2014, και στην πολύ καλή συνεργασία και τον ομαδικό τρόπο δουλειάς και σκέψης εκείνης της περιόδου. Σημαντικά κομμάτια είναι ουσιαστικά αποτέλεσμα συλλογικής δουλειάς και συνεργασίας (την οποία σε πολλά σημεία, που δεν υπάρχουν γραπτά για να παραπέμψω, έχω οικειοποιηθεί, ελπίζω όχι ανεπίτρεπτα) με τους Δ. Λουκά, Μ. Στουμπούδη, Μ. Κωνσταντοπούλου, Αριστοτέλη Χατζηγιάννου, Ουρανίας Πολυκανδριώτη, Μαρίας Τζεβελέκου, Τζέλας Κατσιώκη και Pascal Normand. Προφανώς, η σύνθεση και οι απόψεις αυτού του κειμένου αποτελούν δική μου ευθύνη.

² Βλ. επίσης το ειδικό τεύχος 175 (1983) του περιοδικού *Θούριος*, με θέμα την πολιτική για τα Πανεπιστήμια. Το ειδικό τεύχος, που είχε προκαλέσει εντύπωση για την αρτιότητα των επεξεργασιών του, συνέδεε από τη μια τη δημοκρατική προσδοκία για διευρυμένη πρόσβαση σε μια μαζικοποιημένη ανώτατη εκπαίδευση, και από την άλλη την έγνοια για αυτό που αργότερα ονομάστηκε «αριστεία». Η σύνδεση αυτή εκφράστηκε συμβολικά με το σύνθημα «Πανεπιστήμιο ανοιχτό στην κοινωνία και στις αντιφάσεις της». Δυστυχώς, παραμένει επίκαιρο μέχρι σήμερα.

³ Γ. Κατηφόρης 1978. Γιατί δεν έχουμε Πανεπιστήμιο. Διάλεξη στην Πάντειο Σχολή

⁴ Κ. Τσουκαλάς 1975. Εξάρτηση και Αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922). Εκδόσεις Θεμέλιο.

⁵ Α. Βρυχεία και Κ. Γαβρόγλου. 1982. Απόπειρες μεταρρύθμισης της ανώτατης εκπαίδευσης 1911-1981. Εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα. Η ανασύνθεση και αξιολόγηση των συμπερασμάτων είναι ευθύνη του υπογράφοντος.

⁶ Λησμονούμε συνήθως ότι τα περισσότερα καταξιωμένα (δημόσια ή «ιδιωτικά») πανεπιστήμια του εξωτερικού διαθέτουν μια παράδοση πάνω από 300 χρόνια, αγώνων για αυτοδιοίκηση, αυτοπροσδιορισμό και ανεξάρτηση από τον «εργοδότη» τους είτε αυτός ήταν η εκκλησία είτε ιδιώτης είτε άλλος κρατικός ή μη φορέας.

⁷ *Θούριος* 1983, τεύχος 175.

⁸ Ενδεικτικό είναι ότι έως πρόσφατα η έρευνα ανήκε στο υπουργείο Ανάπτυξης. Μια ουσιαστική μεταβολή επήλθε με το 2012 με τη μεταρρύθμιση Διαμαντοπούλου, που μέσα στους στόχους της είχε τη δημιουργία Ενιαίου Χώρου

Εκπαίδευσης, υλοποιώντας πάγιες και χρόνιες θέσεις και πιέσεις του Ανανεωτικού Τμήματος της Αριστεράς, που έθετε το θέμα από τη δεκαετία του 1980. Στο νόμο για τα ΑΕΙ θεσμοθετείται για πρώτη φορά η δυνατότητα θεσμικής επικοινωνίας ΑΕΙ-ΕΚ. Η μεταρρύθμιση προγραμματιζόταν να ολοκληρωθεί στο νόμο για την έρευνα που ετοιμαζόταν, αλλά σταμάτησε λόγω αλλαγής υπουργού.

⁹ Για μια συστηματική ιστορική ανασκόπηση της έρευνας στην Ελλάδα, βλ. Δ. Λουκάς, *Η πορεία του Ελληνικού Ερευνητικού Συστήματος την τελευταία 40ετία*. Τα στοιχεία έχουν παρθεί από εκεί, οι κρίσεις και αποτιμήσεις είναι ευθύνη που υπογράφοντος. <http://dhmarpaideia.forumgreek.com/h2-page>.

¹⁰ Έτυχε να είμαι παρών σε μια συζήτηση σε ένα από τα μεγαλύτερα ερευνητικά κέντρα της χώρας, όπου τέθηκε το ερώτημα πώς θα αιτιολογηθεί το γεγονός ότι αναπτύσσονται οι συγκεκριμένοι τομείς έρευνας και όχι κάποιοι άλλοι. Ένας από τους διαπρεπέστερους έλληνες επιστήμονες αλλά και πολιτικούς της έρευνας, ηγετική φυσιογνωμία της έρευνας εκείνη την περίοδο με διεθνές κύρος είπε: «Πολύ απλά θα πούμε την αλήθεια: έτυχε να είμαστε εδώ, οι συγκεκριμένοι άνθρωποι και αναπτύσσουμε τους συγκεκριμένους τομείς».

¹¹ Μια αναλυτική περιγραφή αυτών των δομών, βλ. Α. Δοξιάδη. 2013. *Το Αόρατο Ρήγμα. Θεσμοί και συμπεριφορά στην Ελληνική οικονομία*. Εκδόσεις Ίκαρος.

¹² Η αλλιώς, πολύ περιγραφικά, με τα λόγια του Γ. Παπανικολάου: «Αν έρθω στην Ελλάδα φοβάμαι ότι θα χαθώ. Ο Αμερικάνος ή ο Ευρωπαίος, όταν του πω ότι είμαι επιστήμων και δεν κάμνω τίποτα άλλο από το να ερευνώ, με θεωρεί όχι μόνο ως χρήσιμο στοιχείο αλλά ως κάτι ανώτερο από τους κοινούς ανθρώπους. Ο Έλληνας με θεωρεί απεναντίας ως ένα άχρηστο ον, και όχι μόνο άχρηστο αλλά και επικίνδυνο...»

¹³ Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας. 2012. Διεύθυνση Σχεδιασμού και Προγραμματισμού. *Πρόταση ΓΓΕΤ για τη διαμόρφωση κατευθύνσεων Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής*. 31/8/2012, Έκδοση 2.2.

¹⁴ http://www.ekt.gr/metrics/GreekScientificPublications_EKT.pdf. Βλ. και Καλογρήου Γ. 2013. «Ανασυγκρότηση με επίκεντρο τη γνώση: Η στρατηγική σημασία των πανεπιστημίων και των φορέων της έρευνας» 5/9/2013. <http://www.metarithmisi.gr/el/readAuthors.asp?authorID=63&page=1&textID=22082>.

¹⁵ Τα στοιχεία που παρατίθενται συνειδητά αφορούν την περίοδο πριν από την οικονομική κρίση. Μια σύγκριση και μελέτη των περιόδων πριν και μετά την οικονομική κρίση θα ήταν πάρα πολύ ενδιαφέρουσα και αποκαλυπτική.

¹⁶ Πολλά από αυτά τα στοιχεία έχουν βελτιωθεί την τελευταία τετραετία, η Ελλάδα π.χ. κατέχει την 5η θέση σε απορροφητικότητα, βλ. επίσης Καλογρήου Γ. 2013.

¹⁷ 08/05/2014. ΕΕΕ – Ανοικτή Επιστολή προς τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας, κ. Αντώνη Σαμαρά, με θέμα «Αποτελέσματα Διεθνούς Αξιολόγησης των Ερευνητικών Κέντρων της ΓΓΕΤ, σε αντιδιαστολή με τις συνεχείς περικοπές στην επιχορήγησή τους». http://eereearchersgr.powweb.com/eee_researchers/

¹⁸ Βλ. Χαρακτηριστικά βλ. την έκθεση της RAND. Grant J, Ling T, Potoglou D, May Culley D 2011. A rapid review of the Greek research and development system. A report prepared by RAND Europe for the Greek Ministry of Education, Lifelong Learning and Religious Affairs RAND Corporation

¹⁹ Για μια πληρέστερη επιχειρηματολογία αυτού του σημείου, βλ Α. Δοξιάδη. 2013. *Το Αόρατο Ρήγμα. Θεσμοί και συμπεριφορά στην Ελληνική οικονομία*. Εκδόσεις Ίκαρος.

²⁰ Στην Εξελικτική Βιολογία και την θεωρία των παιγνίων αυτό ονομάζεται «Εξελικτικά Ασταθής Στρατηγική».

²¹ Να σημειωθεί ότι αυτή την στιγμή διατίθενται για τα Ερευνητικά Κέντρα περί τα 35 εκατ. ευρώ (έναντι 85 εκατ. προ κρίσης και αναμένεται περαιτέρω μείωση). Τα ποσά αυτά μετά βίας καλύπτουν τους μισθούς τακτικού προσωπικού για τα ΝΠΙΔ, μέρος των μισθών στα ΝΠΙΔ και καθόλου λειτουργικά έξοδα και των δύο, που καλύπτονται από ερευνητικά προγράμματα.

²² Για παράδειγμα το ΙΤΕ σε διάφορες φάσεις διέθετε πάνω από 150 μέλη ΔΕΠ ενώ ταυτόχρονα μόνο 70 εκλεγμένους Ερευνητές.

²³ Είναι χαρακτηριστικό και πάλι το παράδειγμα του ΙΤΕ που αποποιήθηκε την ερευνητική δραστηριότητα της θalάσσιας έρευνας που είχε αρχικά, κυρίως λόγω της αναγκαιότητας συντήρησης πλοίου. Αυτό είχε αποτέλεσμα τη δημιουργία του ανεξάρτητου Ινστιτούτου του ΙΘΑΒΙΚ, το οποίο κατόρθωσε να επιβιώσει και να αναπτυχθεί χάρις στα ευρωπαϊκά προγράμματα που ήταν άφθονα εκείνη την περίοδο, για να μετατραπεί τελικά σε Δημοσίου Δικαίου κατά το 2002 (συγχωνευόμενο με το

ΕΚΘΕ), ευτυχώς πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση.

²⁴ Για αναλυτικά στοιχεία βλ. επίσης α. 16/06/2011. Παρουσίαση των εκπροσώπων της ΕΕΕ στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Έρευνας και Τεχνολογίας της Βουλής των Ελλήνων, με θέμα «Το ερευνητικό σύστημα της Ελλάδας: Ιστορική Διαδρομή, Παρούσα Κατάσταση, Προοπτικές». http://eereearchersgr.powweb.com/eee_researchers/ βλ. Video της συνεδρίασης της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ε & Τ, με θέμα «ενημέρωση των μελών της Επιτροπής από τον πρόεδρο της Ένωσης Ελλήνων Ερευνητών κ. Δ. Λουκά». <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#78a64b1e-a070-48fa-9133-f03e97780525>.

²⁵ Στην Γερμανία, π.χ., το 2013 η προσπάθεια μείωσης της χρηματοδότησης στην έρευνα ακυρώθηκε από το συνταγματικό δικαστήριο.

²⁶ Α. Δοξιάδη. 2013. *Το Αόρατο Ρήγμα. Θεσμοί και συμπεριφορά στην Ελληνική οικονομία*. Εκδόσεις Ίκαρος.

²⁷ Grant J, Ling T, Potoglou D, May Culley D 2011. A rapid review of the Greek research and development system. A report prepared by RAND Europe for the Greek Ministry of Education, Lifelong Learning and Religious Affairs RAND Corporation: «Το ελληνικό σύστημα Ε&Α είναι κατακερματισμένο, με μικρές ερευνητικές ομάδες που δεν επιτυγχάνουν κρίσιμη μάζα. Τα ΕΚ θα μπορούσαν να αναδιοργανωθούν με στόχο την επίτευξη κρίσιμης μάζας με επίκεντρο τον επιστημονικό τομέα ή/και τη γεωγραφική θέση με τη δημιουργία ενός Ελληνικού Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών. Η πλειοψηφία των χωρών του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) έχουν ανεξάρτητα ΕΙΕ. Μια παρόμοια οντότητα θα μπορούσε να δημιουργηθεί και στην Ελλάδα για τη χρηματοδότηση άριστης έρευνας μέσω ανταγωνιστικών αξιοκρατικών αξιολογήσεων από ομότιμους επιστήμονες διεθνώς».

²⁸ Ενδεικτικά βλ. Grant J, Ling T, Potoglou D, May Culley D 2011. *A rapid review of the Greek research and development system. A report prepared by RAND Europe for the Greek Ministry of Education, Lifelong Learning and Religious Affairs RAND Corporation*

²⁹ Για πληρέστερη επιχειρηματολογία και παρουσίαση βλ. Επίσης, Ποταμιάς Γ. <http://dhmarpaideia.forumgreek.com/t87-topic>